

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Bakalářská práce

Leonora Nushi

Využití jazykových prostředků k definici ženy v Kanunu Leka Dukagjiniho

The Description of Woman via the Use of Linguistic Means in Leka
Dukagjini's Kanun

Praha 2018

Vedoucí práce: Mgr. Orkida Backus Borshi, Ph.D.

Poděkování: Ráda bych na tomto místě v první řadě poděkovala Mgr. Orkidě Backus Borshi Ph.D. za ochotu, velmi cenné rady a především trpělivost při vedení této bakalářské práce. Děkuji také rodině, zejména rodičům, za podporu a pomoc.

Prohlášení: Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citoval/a všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V ....., dne .....

Leonora Nushi

Abstrakt

Kanun Lek Dukagjiniho vznikl v severních částech dnešní Albánie, a to konkrétně ve vesnicích Pulat, Puka, Mirdita, Lura a Luma, dnes je oblast známá pod jednotným názvem Dukagjin/i. Je sepsán ghegštinou, což je majoritní severský dialekt jazyka albánského. S ohledem na neexistující překlad zkoumaného textu v českém jazyce bude podstatnou součástí práce tvořit překlad vybraných pasáží z Kanunu L. Dukagjiniho, které v původním textu zmiňují slovo „žena“ v jakékoli podobě. Samotné jádro zkoumání se zaměří na podrobný jazykový rozbor a jeho následný popis všech označení slova „žena“, a to zejména z lexikologického hlediska.

Klíčová slova

Kanun, Albánie, Gegové, gegský jazyk, zvykové právo, Lek Dukagjini

Abstract

The Kanun of Leka Dukagjini originated in the Northern parts of today's Albania, namely in the villages of Pulat, Puka, Mirdita, Lura and Luma, nowadays the area is known under the unified name of Dukagjin / i. It is written in the Gheg dialect, which is the biggest Northern dialect of the Albanian language. With regard to the non-existent translation of the examined text in the Czech language, an essential part of the work will consist of the translation of selected passages from the Kanun of L. Dukagjini, which in the original text mention the word "woman" in any form. The very core of the study will focus on a linguistic analysis and its subsequent description of all the terms "woman", specifically from a lexical point of view.

Key words

Kanun, Albania, Ghegs, gheg language, customary law, Lek Dukagjini

OBSAH

1. Úvod	7
2. Teoretická část	9
2.1 Historický výstup	9
2.1.1 Vymezení pojmu Kanun	10
2.2 Kanuni i Lekë Dukagjinit	11
2.2.1 Obecná charakteristika.....	11
2.2.2 Stavba a struktura pramenu - KLD	13
2.2.3 Jazyk	15
2.3 Žena a Kanun	16
2.4 Lexikologický vstup	18
2.4.1 Významové vztahy	19
3. Praktická část.....	22
3.1 Úvod/Metodologie výzkumu	22
3.2 Grua	23
3.3 Rodinné vztahy	31
3.4 Sociální vazba	38
3.5 Dialektismy	46
4. Závěr	48
5. Seznam použité literatury	50
6. Seznam tabulek	52

1. Úvod

Uvádí se, že severoalbánská společnost byla až do první poloviny 20. století společností spíše ngramotnou. Umění číst a psát bylo privilegiem několika, na základě předem daných pravidel, předurčených lidí.¹ Text, který zčásti analyzuje tato bakalářská práce tedy není textem, který se nám dochoval od dob jeho vzniku. Vlastní podstata textu však byla přenášena z generace na generaci ústní formou a až na začátku 20. století došlo díky františkánskému knězi k jeho kodifikaci.²

Kanun Lekë Dukagjiniho (dále jen KLD), tedy zkoumaný pramen v této práci, je zvykové právo platné pro severoalbánské gëgské a specifické horské oblasti, které stanovovalo pravidla života v těchto místech, kam se moc vládnoucí garnitury, ať to byla v průběhu staletí jakákoliv, těžko dostávala.³ Někteří autoři dokonce tvrdí, že definuje albánský charakter i v dnešní době.⁴

Pro účely bakalářské práce, která má poněkud limitující rozsah, není možné pramen zkoumat a analyzovat celý. Jako předmět zkoumání bylo tedy vybráno téma využití jazykových prostředků k definici ženy v KLD. Vzhledem k tomu, že překladu českého slova žena by v albánštině nejvíce odpovídal výraz *grua*, coby slovo významově neutrální, hypotézou celé práce je, že tento výraz se v KLD bude objevovat co možná nejčastěji.

V teoretické části práce se zaměříme na představení historických souvislostí doby, kdy KLD zřejmě vznikl a dále působil. Bude nás zajímat také vůbec vymezení pojmu kanun a dále se zaměříme na stručné představení KLD, kde se budeme zejména zabývat jeho stavbou a strukturou, obsahem a také specifiky jazyka, ve kterém je zkoumaný text napsán. Jelikož se předkládaný text věnuje hledání ženského elementu v KLD zejména z lingvistického pohledu, velmi krátce představíme roli ženy v KLD z pohledu sociálního. V další kapitole shrneme a definujeme lexikologické pojmy, které se dále objeví v

---

¹EBERHART, Helmut, KASER, Karl. Albanien: Stammesleben zwischen Tradition und Moderne. Böhlau Verlag, 1995. ISBN 9783205983781, s. 70

² Tamtéž.

³ <http://eujournal.org/index.php/esj/article/viewFile/6383/6134>, s. 174

⁴ Tamtéž.

praktické části textu, a které nám slouží k popisu nalezených výskytů slov definujících ženu.

Druhá část práce je pojata prakticky a uplatňuje několik stěžejních postupů. V první řadě bude potřeba konsektivně nalézt všechny výskyty slov, které definují osobu ženského pohlaví. Dalším stěžejním postupem bude překlad daných pasáží. Zde je nutné si uvědomit, že zkoumaný text nebyl nikdy přeložen do českého jazyka a je napsán v gegském dialektu, tedy ne na základě pravidel standardní albánštiny, což činí překlad náročnějším. Předložíme tedy vlastní překlad daných pasáží textu, který si však neklade za cíl být perfektním nebo uměleckým, má posloužit zejména účelu této práce. V neposlední řadě dojde v předkládané práci k představení a popisu nalezených výskytů slov a následnému potvrzení nebo vyvrácení hypotézy, že nejčastějším výskytem v celém textu KLD bude slovo *grua*, tedy v překladu žena, a to díky jeho neutrálnímu citovému zabarvení.

2. Teoretická část

2.1 Historický výstup

Vznik KLD nebyl dán momentální potřebou nebo jakousi touhou po moci či nadřazenosti, která by byla vedena ze strany jednoho člověka. Na jeho tvorbu mělo vliv několik historických, geografických a sociologických faktorů. 15. století představovalo pro Albánii mnoho změn. Tou největší byl samozřejmě vstup dalšího cizího faktoru na jeho území, který si za poměrně krátkou dobu vytvořil na albánském území, ale i v dalších balkánských⁵ zemích, dominanci, kterou postupem času více a více utužoval a organizoval. Tímto cizím faktorem byla Osmanská říše. Sultánský režim však nebylo zcela jednoduché nastolit na celém území Albánie. Velkou překážkou byla zejména nedokonalá a místy skoro nemožná přístupnost do některých oblastí země, kterou ovlivnila její horská členitost. To mělo za následek velmi problematické prosazování sultánovy moci v těchto územích. Dokonce zde nedošlo k nastolení timarsko - sipahijského⁶ systému a můžeme tak říci, že tyto oblasti tak nikdy nebyly včleněny do územně správní struktury Osmanské říše.⁷

Z těchto důvodů si tak obyvatelé těžko přístupných horských oblastí vytvořili vlastní mechanismy fungování společnosti. Jako takový mechanismus můžeme brát působení tzv. fisů⁸, stejně jako specifického rodově kmenového zřízení. Tyto kmeny spolu po většinu času kooperovaly, jelikož jejich hlavním a společným cílem bylo odolat nátlaku ze strany osmanského režimu. Tato albánská patriarchální společnost se právě díky absenci přímé správy z Konstantinopole řídila pravidly a příkazy zvykového práva (kanunu), jež v té době (15. století až 1. polovina 19. století) neexistovalo v psané podobě. Šířilo se pouze ústní formou a rodiny si jej předávaly z generace na generaci. Tímto

---

⁵ Z pohledu dnešních zemí hovoříme o majoritních částech států: Albánie, Černá Hora, Bosna a Hercegovina, Srbsko, Kosovo.

⁶ Timarsko - sipahijský systém byl systém spravování říše stanovený sultánem. Veškerá nově dobytá půda náležela automaticky Říši. Sultán pak půdu dále přerozděloval v různé velikosti (timáry) sipáhijům (vojenské šlechtě), kteří měli trvalou povinnost sloužit Říši při dalších válečných taženích. ŠESTÁK, Miroslav. Dějiny jihoslovanských zemí. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Dějiny států. ISBN 80-7106-266-9. s. 119

⁷ HRADEČNÝ, Pavel, Ladislav HLADKÝ, Virgijil MONARI, František ŠÍSTEK a Pavla HRADEČNÁ. Dějiny Albánie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-939-3., s. 136

⁸ Fis neboli kmen je základní společenská jednotka charakteristická pro albánské gegské oblasti. Je na úrovni rodinných vazeb, členové jednoho fisu například nemohou mezi sebou uzavírat manželství.

způsobem samozřejmě nebylo možno ustanovení a pravidla zachovat v původní podobě a postupem času muselo nutně docházet k jeho modifikacím.⁹

V dalším historickém vývoji (hovoříme o 16. a počátku 17. století) se Osmanská říše stále nemínila vzdát snah o podrobení této drsné horské oblasti, jež jí komplikovala kompletní rozšíření svého systému v celé Albánii. Přesto však uznala za vhodné spokojit se prozatím s kompromisem a nezasahovat do vnitřních struktur těchto kmenů pod podmínkou, že budou sultánovi odváděny daně z hlavy (haradž). Tím de facto dochází k formálnímu přijetí osmanské nadvlády ze strany Albánců, avšak sultán fakticky do vnitřního zřízení mezi kmeny díky této “dohodě” nezasahoval. Jako důvod sultánovy shovívavosti jistě můžeme brát ponaučení, které si Osmanská říše odnesla z minulých snah o dobytí těchto území¹⁰ a také fakt, že další snahy o takovýto postup by byly pro Portu nákladné. Ani tato zdánlivá spolupráce ale neprobíhala bez problémů a často docházelo k porušování ujednání¹¹ z jedné či druhé strany.¹²

Ani další vývoj nebyl pro albánské horské kmeny bezproblémový, avšak na prolomení nebo upuštění od dodržování kanunu nemohla být řeč. Z výše zmíněných důvodů albánské horské společenství nadále potřebovalo mít alespoň nějakým způsobem ukotvená pravidla a příkazy, jimiž se bezpodmínečně řídila a vzdorovala jak nátlaku z Istanbulu, tak o mnoho později i nátlaku přímo z hlavního města - Tirany.¹³

2.1.1 Vymezení pojmu Kanun

Tato kapitola se bude zabývat vymezením pojmu “kanun” na albánském území a také představením druhů kanunů. Slovo *kanun* překládáme do českého jazyka pod pojmem zákoník. Významově pak jde o zákoník zvykového práva. Najdeme jej také již v roce

---

⁹HRADEČNÝ, Pavel, Ladislav HLADKÝ, Virgijil MONARI, František ŠÍSTEK a Pavla HRADEČNÁ. Dějiny Albánie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-939-3., s. 138

¹⁰ Jako referenční lze brát například odpor Jiřího Skanderbega v 15. století.

¹¹ První takováto dohoda byla uzavřena v roce 1492, kdy se albánským kmenovým společenstvím dostalo potvrzení statutu autonomní oblasti. HRADEČNÝ, Pavel, Ladislav HLADKÝ, Virgijil MONARI, František ŠÍSTEK a Pavla HRADEČNÁ. Dějiny Albánie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států., s. 139 - 141

¹²HRADEČNÝ, Pavel, Ladislav HLADKÝ, Virgijil MONARI, František ŠÍSTEK a Pavla HRADEČNÁ. Dějiny Albánie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-939-3., s. 139 - 141

¹³ <http://www.elsie.de/pdf/articles/A2012KanunLeiden.pdf>

1787 v tureckém právním jazyce.¹⁴ Slovo kanun bylo tedy vzato z turečtiny, avšak prapůvodně derivováno z řeckého jazyka (mající stejný význam), příbuzného anglickému tvaru *cannon*.¹⁵ Kanun měl úkol podrobně pomocí zákonů a pravidel regulovat životy obyvatel horských kmenů a implementovat tak základní sadu nařízení a doporučení, jež suplovala klasický model implementace práva ve zbytku země.¹⁶ Jak již bylo poznamenáno výše v textu, dodržování kanunu dominovalo v horských oblastech, kam mělo vojsko Porty stížený přístup a nemohlo zde nastolit svou přímou nadvládu.¹⁷

Důležitou informací je, že na albánském území nenacházíme pouze jeden kanun. Je jich hned několik, jež rozlišuje především místo vzniku a oblast, na kterou se jeho pravidla vztahovala. Pro nejsevernější oblasti albánského etnického prostoru platil Zákoník “Hor” (Kanuni i Maleve). Zákoník “Velkých hor” (Kanuni i Malësisë së Madhe) pak platil pro obyvatele severo- albánských Alp, území od Skadaru až po dnešní západní Kosovo. Obyvatelé střední části země se pak řídili Zákoníkem Skanderbegovým (Kanuni i Skënderbeut). Lidé žijící v oblasti jižní části albánského etnického prostoru byli spjati se zákoníkem, jenž byl spojován se jménem ortodoxního křesťanského duchovního Papa Zhulihio. Zákoník najdeme pod názvem Labërie (Kanuni i Labërisë).¹⁸

2.2 Kanuni i Lekë Dukagjinit

2.2.1 Obecná charakteristika

Jak již bylo napsáno výše v textu, takzvaní Gegové nebyli sto se podvolit právnímu řádu Konstantinopole či později Tirany. To ovšem neznamená, že by obyvatelé těchto horských a těžko prostupných oblastí žili bez jakýchkoli zákonů. Zvykové právo v těchto místech bylo kodifikováno a známe jej pod pojmem “kanun”.¹⁹

---

¹⁴KASER, Karl. Die Stammesgesellschaften Nordalbanien: Berichte und Forschungen österreichischer Konsuln und Gelehrter (1861-1917). Böhlau Verlag Wien, 1996. ISBN 9783205984702, s. 139

¹⁵ Elsie, <http://www.elsie.de/pdf/articles/A2012KanunLeiden.pdf>, str. 1

¹⁶ HRADEČNÝ, Pavel, Ladislav HLADKÝ, Virgijil MONARI, František ŠÍSTEK a Pavla HRADEČNÁ. *Dějiny Albánie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-939-3. str. 139

¹⁷KASER, Karl. *Household and Family in the Balkans: Two Decades of Historical Family Research at University of Graz*. LIT Verlag Münster, 2012. ISBN 9783643504067, s. 89

¹⁸ELSIE, Robert. *A Dictionary of Albanian Religion, Mythology, and Folk Culture*. NYU Press, 2000. ISBN 978-0814722145, s.149

¹⁹ Původ slova vysvětlen v předchozí kapitole.

Pokud hovoříme o kanunu a gegské jazykové oblasti, míníme tím KLD, jež nese jméno podle historické osobnosti žijící v letech 1410 - 1481. Avšak přímá paralela mezi tímto středověkým feudálem a vznikem KLD nebyla zatím prokázána.²⁰ Nicméně tento kanun byl respektován a dodržován v oblastech Dukagjinského regionu, kam řadíme oblasti Shala, Shoshi, Nikaj a Merturi. Oblast kolem města Lezhe, celou oblast Mirdity a západního Kosova.

Poprvé byl tento Kanun převeden do psané podoby díky františkánskému knězi Shtjefenu Gječovimu (1874 - 1929), který většinu svého života sloužil v severoalbánských horách. Zde sbíral informace nejen o zvykovém právu, ale i o folklóru či archeologii. V kompletní tištěné podobě byl Kanun vydán po kněžově smrti v roce 1933. Od té doby byl tento pramen přeložen do několika málo jazyků. První překlady přišly několik let po originálním albánskojazyčném vydání do italštiny²¹ či němčiny. Překlad do anglického jazyka přišel až v roce 1989 díky Leonardu Foxovi, jež se práce zhostil. Dále byl Kanun přeložen například do chorvatštiny, makedonštiny či francouzštiny. Téměř všichni překladatelé se rovněž shodují, že to byl velmi nelehký úkol, jenž musel být důkladně konzultován, protože vypořádat se s jazykem, potažmo dialektem bylo navýsost složité. V českém jazyce samozřejmě překlad neexistuje, proto v práci pracujeme s vlastním překladem, jak již bylo zmíněno v úvodu práce.

V moderní době se v souvislosti s Kanunem hovoří zejména o krevní mstě. Tedy o Kanunu, jenž krevní mstu kodifikuje a dále omlouvá. Nicméně části upravující práva a povinnosti ohledně “krevní msty” jsou pouze jedním fragmentem. Nelze říci, že jde o největší či nejdůležitější část dokumentu. Jeho nedílnou částí je například i důležitá potřeba úpravy a zakotvení vlastnického práva, rodinných i mimorodinných vztahů, či vztah k církvi a například obchodu.

---

²⁰ Podle R. Elsieho je možné, že Kanun nesl původně název “Kanuni i Dukagjinit” a jméno Leke Dukagjiniho bylo připojeno až později. <http://www.elsie.de/pdf/articles/A2012KanunLeiden.pdf>

²¹ O italský překlad se postaral kněz Pal Dodaj a publikován byl mimo jiné Gjergjem Fishtou v roce 1941. <http://www.elsie.de/pdf/articles/A2012KanunLeiden.pdf>, s. 2

2.2.2 Stavba a struktura pramenu - KLD

V této kapitole se zaměříme na představení zkoumaného dokumentu z formální stránky i obecné obsahové stránky. Pro tuto bakalářskou práci čerpáme z výtisku z roku 2001 od nakladatelství GEER, přičemž práva ke všem novým výtiskům patří společenství KUVENDI. Tento výtisk Kanunu začíná obsahem a následuje biografií Shtjefen Gjeçoviho. Následuje poměrně rozsáhlejší úvod právě Shtjefen Gjeçoviho, ve kterém uvádí důležitost národního folkloru a představuje KLD jak z obecné, tak i dokonce z právní perspektivy. Následuje krátký úvod, který je napsán Faikem Konicou.²² Samotný text je pak sestaven z dvanácti knih, dvaceti čtyř hlav a sto padesáti devíti paragrafů. Na konci knihy pak najdeme příklad exekuce práva dle Kanunu pro každou Knihu a následně slovník méně známých slov.²³ Pro představení KLD čerpáme z nabytých zkušeností a informací při studiu pramenu, ne z jiného zdroje. Tento úvod je tedy autorský a je sestaven po vlastní analýze a překladu pramenu.

Knih první - Církev. V této části, která obsahuje hlavu první, se Kanun zabývá vším, co může mít dočinění s církví. Upravuje vztahy a role mezi kněžími a věřícími, její majetky či dokonce způsob práce jejich zaměstnanců.

Knih druhá - Rodina. Tato část obsahuje hlavu druhou a zabývá se pravidly života v rodině. Tedy například i práva a povinnosti hlavy rodiny - striktně patriarchální stavba, kdy hlavou rodiny je vždy muž.

Knih třetí - Sňatek. V této knize se upravují například práva a povinnosti novomanželů, způsob domlouvání manželství a úkoly prostředníka, který procesem před svatbou provází. Upravuje řád zasnub, darů i například cenu za nevěstu.

---

²² Faik Konica (1875 - 1942) byl významnou osobností albánské inteligence 20. století. Hovořící šesti jazyky a vystudovaný ve Shkodře, Konstantinopoli i Francii, byl považován za prvního albánského učenice, který přemýšlel "západním, liberálně demokratickým způsobem". Po studiích zamířil do Belgie, kde založil periodikum Albania, které se posléze stalo nejdůležitější částí albánského tisku. <http://www.elsie.de/pdf/articles/A2000IntroKonitza.pdf>

²³ GJEÇOVI, Shtjefen. Kanuni I Lekë Dukagjinit, Kuvendi, 2001

Kniha čtvrtá - Dům, hospodářství a majetek. Tato část se zabývá pravidly hospodaření, rozdělení dobytku, stanovení majetku a hranic pozemků až po takové maličkosti, jako je způsob chování psů.

Kniha pátá - Práce. Zde Kanun řeší vše od zaměstnání na vlastním hospodářství, až po pravidla obchodu, dokonce určuje konkrétní částky, za které se konkrétní zboží prodává.

Kniha šestá - Dluh, půjčka, darování. V této knize Kanun z velké části poukazuje a přenáší zodpovědnost na vlastní dané slovo člověka. Tedy pokud slíbí něco darovat, očekává se, že dané slovo dodrží. V této části také Kanun výslovně hned v první větě zakazuje lichvu.

Kniha sedmá - Přísaha/dané slovo. Důležitá kapitola, která definuje přísahu a dokonce ji rozděluje na: “přísahu na kámen”, “přísahu na kříž a na evangelium” nebo “přísahu na hlavy synů”. Zároveň ukazuje možné tresty za porušení přísahy.

Kniha osmá - Čest. V této kapitole řeší Kanun další charakteristický pojem pro albánskou společnost - “*nderi*”. Definuje zde například práva a povinnosti hosta a hostitele, definice různých druhů kmotrů a také přátelství.

Kniha devátá - Škody a odškodnění. Tato část se zabývá zejména definicí škody a konstatuje se zde například, že škoda má svou cenu, nikoliv však cenu života. Tedy není možné za materiální škodu trestat smrtí. Podkapitola o poškozeném praseti radí zvíře zastřelit, pokud bylo objeveno zraněné.

Kniha desátá - Kanun proti špatnostem. Důležitá kapitola jež definuje hlavní přečiny - únos, krádež, vraždu a další. Určuje přísná pravidla krevní msty, její uskutečnění i možnosti smíření dvou stran sporu. Také definuje veledůležitý pojem “*besa*”, který provází celým Kanunem, jelikož je součástí každodenního života.

Kniha jedenáctá - Kanun starších (stařešinů). Vzdálená podoba pro ústavu, jež definuje vztahy, pravidla a povinnosti stařešinů. Dále definuje fungování klanů, správní uspořádání ve společnosti a například průběh voleb.

Knih dvanáctá - Výjimky. Tato poslední část charakterizuje lidi, kteří jsou z různých důvodů z plnění povinností na základě Kanunu vyproštěni. Následuje úplně poslední část - hlava čtyřiačtyřicátá, která se podrobně zabývá smrtí.

2.2.3 Jazyk

Jak již bylo zmíněno výše, KLD je charakteristický a vztahoval se na gegskou oblast, do které by spadaly nejen severní oblasti dnešní Albánie, ale také přilehlé oblasti Černé Hory, Kosova a Makedonie. Toskánská oblast je naopak ta, jež se nachází v jižních oblastech od řeky Shkumbin a přilehlých částech Řecka. Tyto dva celky pak rozlišuje například mentalita, způsob života, mnohdy různý hospodářsko-společenský vývoj a také dialekt²⁴, který je zároveň charakteristickým znakem KLD.

Gegským nářečím nebo dialektem hovoří dnes asi $\frac{2}{3}$ albánských mluvčích.²⁵ Přičemž nelze říci, že jde o unifikovaný jazyk. Dělí se dále na subdialekty: gegský severovýchodní, gegský severozápadní a gegský jižní.²⁶ Pro tuto práci není stěžejní a tedy není zde místo pro popis těchto subdialektů, je však na místě zmínit práci Roberta Elsieho, který se pokusil dialekty zmapovat pomocí stovek nahrávek s albánskými mluvčími, které následně zanesl na mapu spolu s krátkým popisem.²⁷

Pro pochopení základních odlišností gegského dialektu, ve kterém je psán zkoumaný pramen, níže popíšeme některé z nich, které se explicitně objevují v samotném textu KLD. Jak správně podotýká Mahir Domi v monografii *Dialektologjia shqiptare*, mezi standardní jazyk a dialekt nelze umístit rovnítko, jelikož forma užívání je u obou odlišná. Dialekt je ve většině případů dle Domiho užíván k ústní komunikaci, zatímco standardní jazyk mimo jiné k psané komunikaci.²⁸ To však neplatí pro náš zkoumaný pramen, který vznikl v době před ustavením standardního jazyka. Navíc gegský element byl vitálně

---

²⁴HRADEČNÝ, Pavel, Ladislav HLADKÝ, Virgijil MONARI, František ŠÍSTEK a Pavla HRADEČNÁ. *Dějiny Albánie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. *Dějiny států*. ISBN 978-80-7106-939-3, s. 161

²⁵SUROVČÁK, Martin. *Základy albanistiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6587-1., s. 100

²⁶Tamtéž

²⁷<http://dialects.albanianlanguage.net/>

²⁸DOMI, Mahir, GJINARI, Jorgji, SHKURTAJ, Gjovalin. *Dialektologjia shqiptare*. Tirana: Akademia e shkencave e RPS të Shqipërisë, 1990, s. 15

důležitým zdrojem pro vůbec vznik a další život albánsky psané literatury až do druhé světové války.²⁹

Hlavní rozdíly mezi gegštinou a toskštinou jsou:

- rozdílné tvoření infinitivu
  - (Standardní, dále jen S) per të shkuar x (Gegské, dále jen G) me shkue³⁰
- tvoření budoucího času
  - (S) do të shkoj x (G) kam me shkue
- nazální vokály jsou typické pro gegský dialekt
  - (S) është x (G) është
- redukce přízvuchného e (velmi častý jev v KLD)
  - (S) femijë x (G) fmi
- monoftongizace některých samohláskových skupin
  - (S) grua x (G) grue
- zjednodušení některých konsonant³¹
  - (S) mbret x (G) mret

2.3 Žena a Kanun

V této práci se zabýváme využitím jazykových prostředků k definici ženy v KLD. Převážná její část se zaměřuje na lingvistickou oblast studia, je tedy na místě nejprve představit krátce i tu sociální. Jaké postavení měla žena v albánské rodově řízené společnosti?

Žena - pokud mluvíme o osobě ženského pohlaví bez dalších specifikací (tedy zda jde o matku, manželku, sestru atp.), má v Kanunu své důležité místo a Kanun se jí podrobně věnuje. Jde především o soubor práv a povinností, které se na ženu v každé životní situaci, detailně popsaných ve dvanácti knihách textu, vztahují. Nelze si však nepovšimnout, že žena (opět bráno v tom nejširším slova smyslu), má své přesně určené místo v rámci

---

²⁹SUROVČÁK, Martin. Základy albanistiky. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6587-1., s. 100

³⁰SUROVČÁK, Martin. Základy albanistiky. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6587-1., s. 101

³¹SUROVČÁK, Martin. Základy albanistiky. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6587-1., s. 100 - 101

patriarchálního režimu tehdejší doby. Explicitně se v textu uvádí, že žena má nižší cenu než muž. Uvádí se zde důvody, kdy je možno na ženu použít násilí, ale také definuje, že na osoby ženského pohlaví (a děti) se nevztahují pravidla krevní msty. Práví se tak například v paragrafu 897 KLD *Grueja e prifti nuk biejn në gjak*, v překladu Na ženu a kněze se nevztahuje krevní msta.³² Z textu je velmi patrný její opravdu velmi nízký sociální status.

Hlavní rolí ženy je poslouchat osobu, jež je na sociálním žebříčku společnosti nad ní. Pokud je to manželka, jejím údělem je poslouchat manžela. Pokud dcera, tak na vyšším stupni se nachází otec, potažmo bratr, přičemž matka je z tohoto žebříčku vyjmuta. Další povinností ženy je vdát se, a to ne z vlastní vůle. Primární roli na výběru manžela mají rodiče, respektive otec. V manželském vztahu pak podvolná role ženy pokračuje ve vztahu k druhovi. Zde přichází jako hlavní posláním role matky, přičemž na rozhodování o osudu dítěte má pak žena pramalý vliv. Jediná možná šance, kdy žena mohla vysloveně odmítnout sňatek, přichází v úvahu, když se zavázala ke slibu doživotního celibátu a nutnosti (nikoli faktické) změny pohlaví na mužské.³³

Jak již bylo zmíněno výše, žena měla ve společnosti jasně danou roli. A Kanun sám se zaobírá širokou škálou možných životních scénářů, pro které předkládá zcela jasné řešení. V knize druhé, která se zabývá rodinou a rodinnými vztahy se například píše, že paní domácnosti *zoja e shpis*, má za úkol připravovat oběd a večeři, udržovat obydlí v čistotě, ale například také učit spravedlnosti a nenadržovat některému z dětí.³⁴

Je jasně určeno, že žena nemá vůbec žádnou kontrolu nad svým osudem. V knize třetí, která řeší manželství, se píše, že dívka, ačkoli by byla sirotkem, přesto nemůže rozhodnout o svém budoucím choti. Pokud tedy dívka rodiče nemá, zodpovědnost za její provdání přebírají bratři.³⁵

---

³² KLD, s. 85

³³ <http://www.elsie.de/pdf/articles/A2012KanunLeiden.pdf> - s. 4

³⁴ KLD, s. 8

³⁵ Tamtéž, s. 10

Samozřejmostí jsou jasně určené role ženy jako manželky, kde se v Kanunu definuje přesně 7 bodů, které má žena za povinnost plnit. Jsou to například povinnost hlídat čest svému choti, držet se vždy v podřízené roli, ale také například nevměšovat se do jednání o budoucím choti svých dcer.³⁶

Ve třicátém paragrafu, hlavy třetí, pak Kanun deklaruje, že albánská žena nemá právo na jakýkoliv druh dědictví - ani ve smyslu bohatství, ani ve smyslu nemovitého majetku. Doslova se pak ve druhé větě píše, že žena je považována v domácnosti za něco přebytečného.³⁷

Jak již bylo řečeno výše, do krevní msty ženy se ženy za žádných okolností nezaplétají. Příkladem může být paragraf dvacátý osmý, kde Kanun určuje, že pokud se žena dopustí vraždy svého chotě, zodpovídají za tento čin ženiny rodiče. Ale také v opačném případě, pokud se něco přihodí ženě, jež byla bez viny, zodpovídá se viník ženiným rodičům.³⁸

Ve třicátém třetím paragrafu pak Kanun poukazuje na problematiku a osud ženy, která nežije v řádném svazku s mužem. Toto soužití je striktně zakázáno a nese s sebou jisté restrikce.³⁹

2.4 Lexikologický vstup

Ženu, resp. osobu ženského pohlaví lze v albánském (standardním) jazyce pojmenovat mnoha způsoby. Tato práce se však soustřeďuje na nalezení těchto slov a jejich pojmenování a bližšímu představení konkrétně v KLD. Nemůžeme tedy zdaleka říci, že nalezené výskyty jsou veškeré, které v albánském jazyce najdeme. Jak bylo popsáno výše, v kapitole 1.2.3. popisující jazyk našeho zdroje, vysoce determinujícím faktorem je pro tuto práci jazyk, resp. dialekt, kterým je zkoumaný Kanun psán. Některé výrazy tedy jistě nebyly používány mimo gegskou oblast a jiné se sem naopak nedostaly.

---

³⁶ Tamtéž, s. 11

³⁷ Tamtéž, s. 14

³⁸ Tamtéž, s. 19

³⁹ Tamtéž, s. 21

Výrazy, které pojmenovávají osobu ženského pohlaví zaujímají několikeré sémantické vztahy a nesou určitou sémantiku, která bude popsána v jednotlivých podkapitolách, týkajících se konkrétních nalezených a zkoumaných slov.

Níže v této kapitole pak stručně popíšeme jednotlivé lexikologické pojmy, které nám později v práci poslouží k popisu vybraných slov.

Lexikální sémantika

“Význam slova je množina jazykových funkcí, které toto slovo plní ve výpovědích.”⁴⁰

Anebo “ Význam chápeme obecně jako obsah přiřazený formám jazykových jednotek.”⁴¹

Dle sémiotických funkcí pak rozdělujeme slova na:

- a) autosémantická, tedy ta, jež nesou plný význam. Patří k nim zejména podstatná jména, přídavná jména, slovesa, příslovce a také zájmena a číslovky.
- b) synsémantická, což jsou ta, která označujeme jako neplnovýznamová. Tedy významově nemohou stát samostatně. Do této kategorie řadíme předložky, spojky a částice. Synsémantická slova tudíž tvoří doplněk slovům autosémantickým, bez nichž nenesou žádnou specifickou informaci.⁴²

2.4.1 Významové vztahy

Vztahy mezi slovy určujeme dle míry významové podobnosti.⁴³ Rozlišujeme tak hned několik kategorií a podkategorií významových vztahů jako je synonymie, hyperonymie, opozitnost, atd.

Synonymie jako pojem označuje slova, jež nesou ekvivalentní význam, avšak rozlišují se svou formou.⁴⁴ Je to tedy vztah dvou slov, který je založen na oboustranné implikaci.⁴⁵

---

⁴⁰ ČEJKA, Mirek. *Česká lexikologie a lexikografie*. Brno, 1992., s. 12

⁴¹ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985. Studie a práce lingvistické., s. 48

⁴² ČEJKA, Mirek. *Česká lexikologie a lexikografie*. Brno, 1992., s. 12

⁴³ NEKULA, Marek, Zdenka RUSÍNOVÁ a Petr KARLÍK. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4., s. 79

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ ČEJKA, Mirek. *Česká lexikologie a lexikografie*. Brno, 1992., s. 24

Dle míry ekvivalence rozlišujeme různé stupně synonymie od nejsilnějších po nejslabší stupně.

- a) úplná synonymie - K takovéto formě nejdokonalejší synonymie může dojít v případě naprosté významové shody a možnost úplné zaměnitelnosti slov. V praktickém životě však k situaci, kdy lze bezproblémově nahradit jedno slovo druhým a docílit dokonalé významové shody, nedochází.
- b) částečná synonymie - Za takovou formu synonymie pokládáme, pokud dojde k částečnému významovému překrytí, avšak liší se z emocionálního, stylistického či jiného hlediska. Taková synonymie je naopak v praktickém životě častým jevem.⁴⁶
  - i) ideografická synonymie - Tato forma synonymie označuje slova lišící se v oblasti věcného významu. "Označují buď velmi blízké skutečnosti, nebo tutéž skutečnost z odlišných hledisek."⁴⁷
    - 1) specifikační synonymie - Taková synonyma nesou funkci zpřesnění z hlediska významu.
    - 2) intenzifikační synonymie - Tedy taková synonyma, jenž nesou různou míru intenzity z hlediska významu.⁴⁸
  - ii) emocionální synonyma - Synonyma, jež vznikají vyjádřením kladné či záporné emoce.⁴⁹
  - iii) stylistická synonyma - Synonyma, jež dovolují různé užití v různých prostředích a ve funkčně vymezených projevech.⁵⁰

Dalším významovým vztahem je hyperonymie. Hyperonymie – hyponymie "Hyperonymně - hyponymní významový vztah vzniká mezi dvěma lexikálními

---

⁴⁶ NEKULA, Marek, Zdenka RUSÍNOVÁ a Petr KARLÍK. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4., s. 80

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ NEKULA, Marek, Zdenka RUSÍNOVÁ a Petr KARLÍK. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4., s. 81

⁵⁰ Tamtéž.

jednotkami, které vyjadřují nadřazený a podřazený pojem.”⁵¹ Hyponymum označuje podřazenou jednotku a hyperonymum naopak nadřazenou.⁵²

Opozitnost, nebo též protikladnost není opačným vztahem k synonymii. Podmínkou pro označení vztahů mezi slovy jako opozitními je jejich blízkost. “V optimálním případě jsou opozita souřadné jednotky téhož významového základu lišící se pouze protichůdnou hodnotou jednoho významového rysu.”⁵³ Opozitost na rozdíl od například synonymního vztahu spojuje pouze dvě lexikální jednotky nebo dvě skupiny synonymních lexikálních jednotek a ve slovnících nebývá častým jevem, jelikož většina lexikálních jednotek opozita nemá.⁵⁴

---

⁵¹ NEKULA, Marek, Zdenka RUSÍNOVÁ a Petr KARLÍK. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4., s. 82

⁵² Tamtéž.

⁵³ NEKULA, Marek, Zdenka RUSÍNOVÁ a Petr KARLÍK. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4., s. 84

⁵⁴ Tamtéž.

3. Praktická část

3.1 Úvod/Metodologie výzkumu

Pro praktickou část této práce bylo potřeba vytvořit koncentrovaný zdroj informací, ze kterého bude tento text vycházet. Pro účely bakalářské práce, jejíž obsah je omezenější, jsme se rozhodli ke zkoumání pokud možno všech jazykových prostředků, které jsou k nalezení v původním textu KLD, jež definují osoby ženského pohlaví. Jako nejlepší se jevilo vytvoření tabulky, která bude obsahovat samotné nalezené výrazy včetně překladu. Postupovali jsme tedy konsektivním sbíráním všech výskytů/slov označujících osobu ženského pohlaví v KLD.

Po sesbírání všech výskytů bylo potřeba dané pasáže přeložit. Zde je nutné připomenout, jak je již uvedeno v úvodu, že tato práce si neklade za cíl představit perfektní nebo umělecký překlad daných pasáží, ale má především posloužit k zodpovězení zkoumané otázky. Překlad je tedy nedílnou součástí práce, jelikož bez něj by mohlo dojít k nepochopení podstaty/sémantiky užitého výrazu, a analýza by tak nebyla vůbec možná. Jelikož v českém prostředí zatím nebyly přeloženy byť jednotlivé pasáže z tohoto dokumentu, jedná se vůbec o první pokus o takovýto překlad. Bylo nutné se vypořádat s četnými archaismy užitými v textu. Zároveň text obsahuje četná gegská, tedy dialektem ovlivněná slova a pojmy. Význam těchto slov bylo potřeba řádně ověřit prostřednictvím dostupných slovníků. Hlavním zdrojem pro překládání byly však vlastní mnohaleté zkušenosti jak se standardní albánštinou, tak s gegským dialektem.

Po důkladném prostudování zdroje a jeho zdokumentování jsme přišli na celkem 233 výrazů označujících osobu ženského pohlaví. Slova byla vybírána ze samotného textu KLD. Tedy byla vyloučena ta, jež se vyskytují například v předmluvě či krátké biografii S. Gjeçoviho. Níže v tabulce dokládáme všech 16 nalezených výskytů, jejich počet a procentuální zastoupení.

Tabulka 1 Výskyty slov označujících osobu ženského pohlaví

	Výskyt (překlad)	počet	procentuální podíl
1.	Grua (žena)	89x	38,5 %
2.	Vajzë (dívka)	54x	23,2 %

3.	Nuse (nevěsta)	34x	14,6 %
4.	Bijë (dcera)	18x	7,7 %
5.	Zojë (paní)	6x	2,6 %
6.	Cucë (dívka)	5x	2,1 %
7.	Ndrikull (kmotra)	5x	2,1 %
8.	Varz (dívka)	4x	1,7 %
8.	Femen (žena)	4x	1,7 %
10.	Shoqe (manželka)	3x	< 1,5 %
11.	Nana (matka)	3x	< 1,5 %
12.	Mesë (vnučka)	2x	< 1,5 %
13.	Moter (sestra)	2x	< 1,5 %
14.	Krushke (matka nevěsty/ženicha/členka svatební výpravy)	2x	< 1,5 %
15.	Virgjer (panna)	1x	< 1,5 %
16.	Kunatë (švagrová)	1x	< 1,5 %

Všech 233 zastoupených výrazů jsou navzájem ve vztahu neúplných synonym, viz kapitola 1.3. Jak je vidět na první pohled, nejvíce se v textu objevuje označení *grua*, tedy v překladu žena. Jde o jednoznačně nejneutrálnější výraz, nadřazený, tedy v hyperonymickém vztahu k ostatním výrazům.

Pro přehlednost jsme se rozhodli nalezené výrazy rozdělit do podkapitol, které jsou v textu seřazeny dle součtu výskytů vybraných slov. Těmito kapitolami jsou: slovo *grua*, dialektismy, rodinné vztahy a sociální vazby. Samozřejmě nelze slova do těchto skupin rozdělit bezpodmínečně, v některých případech se mohou vztahy překrývat, jak bude dále vysvětleno v ostatních podkapitolách. Všechny ostatní výrazy jsou ve vztahu ke slovu *grua* hyponymy, viz kapitola 1.3. Navzájem pak jsou tato slova v kohyponymickém vztahu, opět viz kapitola 1.3.

Níže v podkapitolách blíže specifikujeme zvolené skupiny a doplňujeme o tabulky s nalezenými výrazy včetně překladu.

3.2 Grua

Tabulka 2 Všechny výskyty slova *grua* v textu KLD

Grua	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.grat	§ 22	E zoja e shpis ka tager: Me i urdhnie grat e shpis, me i çue per uje, per dru, mu çue buk puntorve	Hlavní žena domácnosti může rozkazovat ostatním ženám domácnosti, poslat je pro vodu, pro

		me ujet (me vadite), me bajte pleh me korre e me mihe a me qirue.	dříví, dát jídlo pracujícím, zalít zahradu, tahat hnůj a zpracovat kukuřici.
2.grat	§ 23	E zoja e shpis do te perkujdeset pe fmi, sa te jen ne pun grat.	Hlavní žena domácnosti se stará o děti, dokud ženy pracují.
3.grues	§ 32	Detyrët e burrit e të grues.	Povinnosti muže a ženy.
4.gruen	§ 33	Detyrët e burrit ndaj gruen.	Povinnosti muže vůči ženě.
5.grues	§ 32	Burri a n'detyrë b) me ruejtë nderen e grues e mos me e lanë m u ankue per kurnji nevojë.	Muž je povinnen střežit čest ženy a nedovolí, aby si mohla stěžovat na jakoukoli potřebu.
6.grues	§ 33	Detyrët e grues ndaj burrin.	Povinnosti ženy vůči muži.
7.grueja	§ 33	Grueja a'në detyrë:	Žena má za úkol.
8.grues	§ 33	Tagri i grues.	Práva/povinnosti ženy.
9.grueja	§ 34	Grueja ka tager me lypë prej burri te mbajtmen, e veshen e mbathen.	Žena má oprávnění žádat po muži ošacení a obuv.
10.grues	§ 35	Tagri i burrit te veje e i grues së vejë.	Povinnosti ovdovělého muže a ovdovělé ženy.
11.grues	§ 36	Tagri i grues se vejë.	Povinnosti ovdovělé ženy.
12.grueja	§ 36	Grueja e vejë flet vet.	Ovdovělá žena spí sama.
13.grueja	§ 36	Grueja e vejë i kthen krushqit m'udhe.	Ovdovělá žena zastaví svatebčany na cestě.
14.grueja	§ 36	Grueja e vejë ka tager:	Ovdovělá žena má oprávnění:
15.grueja	§ 39	Në fejeë varzash do të shikjohet: Të mos jetë grueja e lshume.	Před zasnoubením dívek se hledí: Aby nebyla žena opuštěnou. (ve smyslu rozvedená)
16.grue	§ 43	Edhe po muer tjetër grue dhandri vajza e xanun prej tij jet e lidhun se e lidhun.	I když si ženich vezme jinou ženu, dívka jemu přislíbená, mu zůstane zadána navěky.
17.grues	§ 44	Çmimi i kanusë së vonë perbahet prej 1500 groshve, aq sa ban gjak i grues.	Kanun ukládá cenu za život ženy na 1500 grošů.
18.grues	§ 44	Trashigimi i grues Shqyptare.	Dědictví albánské ženy.
19.grueja	§ 44	Grueja shqyptare farë trashigimit s'ka te prindja ,as më plang as në shpi , kanuja e xen gruen si nji tepricë ne shpi.	Albánská žena nemá u svých rodič žádné dědictví, jakékoliv bohatství ani nemovitost. Kanun chápe ženu jako osobu navíc v domácnosti.
20.grueja	§ 44	Grueja shqyptare farë trashigimit s'ka te prindja ,as më plang as në shpi , kanuja e xen gruen si nji tepricë ne shpi.	Albánská žena nemá u svých rodič žádné dědictví, jakékoliv bohatství ani nemovitost. Kanun chápe ženu jako osobu navíc v domácnosti.
21.grues	§ 54	Grues qi vesh nusen 5 grosh.	Ženě, která převléká nevěstu, 5

			grošu.
22.grueja	§ 57	Grueja s'bjen në gjak.	Žena nepodlěhá krevní mstě.
23.grueja	§ 57	Grueja l'shon më gjak prinden.	Pokud se žena dopustí zločinu, kre (krevní msta) je na straně jejích rodičů.
24.gruen	§ 57	Njimend se mbas kanunit tonë Gjaku shkon per gisht", porse kjo kanu se pershin gruen, per arsye q "Grueja s'bjen në gjak" edhe me qillue se vret kend.	Dle kanunu krevní msta je následkem stisknutí spouště, avšak toto pravidlo se nevztahuje na ženu protože žena není součástí msty, i kdyby se dopustila vraždy.
25.grueja	§ 57	Njimend se mbas kanunit tonë Gjaku shkon per gisht", porse kjo kanu se pershin gruen, per arsye q "Grueja s'bjen në gjak" edhe me qillue se vret kend.	Dle kanunu krevní msta je následkem stisknutí spouště, avšak toto pravidlo se nevztahuje na ženu protože žena není součástí msty, i kdyby se dopustila vraždy.
26.grueja	§ 57	Me vra grueja burrin e vet a kedod, prindja e kësaj do t'apin arsye par at gjak.	Pokud žena zabije svého muže nebo kohokoliv jiného, zodpovídaj se její rodiče.
27.grues	§ 57	Burri e blen mundin e të jetuemt e grues, por jo jeten e saj.	Muž si zakoupí ženu a její těžkou práci, avšak ne její život.
28.gruen	§ 57	Me gjetë gja gruen per faj të burri prindja e kësaj i lypin arsye më kanu.	Pokud se ženě díky muži něco přihodí, její rodiče dle kanunu žádají od něho odůvodnění.
29.gruen	§ 57	Me rrahë burri gruen, nuk bjen në faj kah kanuja, e as prindja s'mund t'a kerkojnë të rrahmen.	Pokud se muž dopustí fyzického trestu na ženě, není dle kanunu vinnen, a ani její rodina nemůže žádat odškodnění.
30.gruen	§ 57	Me plyrë burri gruen, e po bani va kjo te prindt, burri do t'u apë arsye	Pokud se muž dopustí fyzického trestu na ženě, není dle kanunu vinnen, a ani její rodina nemůže žádat odškodnění.
31.grueja	§ 57	Me mbytë grueja burrin, e me u çue i kunati me vra t'kunaten, pse ia vrau të vëllan, kjo s'asht e perligjme m'kanu.	Pokud žena zabije muže, a švagr z to švagrovou zabije, toto není kanunem uzákoněno.
32.grues	§ 57	Gjaku i grues s'bahet krahas me gjak të burrit, pra tepricen e gjaku të burrit do t'a perligjin prindja e grues.	Krev ženy nerovná se krvi muže, proto, přebytek mužovy krve dopl rodiče ženy.
33.grues	§ 57	Gjaku i grues s'bahet krahas me gjak të burrit, pra, tepricen e gjaku të burrit do t'a perligjin prindja e grues.	Krev ženy nerovná se krvi muže, proto, přebytek mužovy krve dopl rodiče ženy.
34.grueja	§ 57	Grueja asht shakull per me bajtë.	Žena je "košem" na tahání těžkých

			věcí.
35.grueja	§ 57	Grueja njifet si nje calikë per me bajtë sa të jetë në derë të burrit, se prindja se hjekin dore prej sojet, e ndalin per vedi e mbi vedi të përgjegjmen per te, por edhe me lypë arsye, me ba me gjetë gja.	Žena je považována za osobu vhodnou jen pro práci, dokud je u muže, avšak rodiče za ní vždy nesou odpovědnost, a také mají právo žádat odpovědnost, pokud se jí něco přihodí.
36.grueja	§ 57	Grueja e vejë.	Ovdovělá žena.
37.grueja	§ 57	Grueja qi mbahet e vejë e pa fmi, tuj u da me shpi të burrit, petkat q pat pru si nuse e arken me dry i merr me vedi.	Ovdovělá žena, bezdětná, jež se odděluje od manžellovy rodiny, si s sebou vezme pouze oblečení a truhlu, které s sebou přinesla jako nevěsta.
38.grueja	§ 57	Grueja e re, qi mbet e vejë, por m fmi, po desht me ndeje ne plang te burrit me fmi, do te dorzanitet me dy lagje dorzanë: dy dorzanë do të jenë të katundit ku mbetet e vejë, se s'ka me pasë kush punë me të, se s'do t'ia korisin emnin prindës e as burrit të dekun: dy tjerë do të qesë prindja e kushrinja e saj se s'do t'a dajn prej fmive, veç në lypët vetë m'u da e me u da e me martue.	Mladá žena, jenž ovdoví, avšak má děti, pokud chce zůstat v rodině manžela, musí se osvědčit pomocí dvou svědků ze stejné vesnice, ve které žije, že zůstane čistou, a nepošpiní jméno svého zemřelého muže ani svých rodičů. Další dva svědci jsou od ženiny rodiny, ti dosvědčí, že ji od dětí neodtrhnou, pouze v případě, že sama požádá o odtržení a bude se chtít vdát.
39.grueja	§ 57	Grueja, qi mbet pa burrë e pa fmi, e pse e shtyme në vjetë, i lutet prindës me e lanë në plang te burrit, s'guxon me e trazue kush prej vllaznis a fisit të burrit.	Žena, jež zůstane bezdětnou vdovou a zároveň v pokročilejším věku, může žádat rodinu o to, aby mohla být ponechána v mužově rodině. Nikdo ji nemůže nutit k jinému rozhodnutí, ani ze strany své, ani z mužovy.
40.grueja	§ 57	Grueja e vejë e pa djelm, për ne parsët varza te martueme, ka tager me ndejë e me jetue në plang të burrit.	Ovdovělá žena, bez synů, s vdanými dcerami, má právo zůstat v mužově rodině.
41.grueja	§ 57	Po u martue grueja e vejë, atbotë rresën e vet e gjen te burri i dytë, se toka e burrit të parë s'qet bimë ma per te.	Pokud se ovdovělá žena znovu provdá, svůj nový život nalezne u nového manžela, protože půda prvního manžela pro ní už nebude ploditi.
42.gruen	§ 57	Me lshue gruen.	Opustit ženou.
43.grueja	§ 57	Po s'u pru grueja si duhet te burri, kanuja i nep leje me i pre thekun e flokun e me lshue.	Pokud není žena přivedena k muži jak se patří, kanun dovoluje odstranit pokrývku hlavy a ostříhnout ženě vlas a opustit ji.

44.grueja	§ 57	Kunora jet, e as burri as grueja mund të martohen per te gjallet.	Svazek zůstává a ani muž ani žena se nemohou zaživa oženit/vdát.
45.grueja	§ 57	Po u qortue grueja, mbas së lutme së dashmitarëve, qillon qi burri e mer persri.	Pokud muž pokárá ženu, po prosbách svědků, se může stát, že ženu přijme zpět.
46.grueja	§ 57	Per dy punë e ka fishekun në shpinë grueja e për një punë i prtitet theku e lshohet.	Za jednu velkou chybu čeká ženu trest ostříhání vlasů a opuštění, za dva velké prohřešky jí čeká kulka do zad.
47.gruen	§ 57	Per bracni a cubni burri e lshon gruen, porse tjetër dhunë s'ka tager më i ba grues.	Za zlodějství a intriky muž ženu opustí, avšak jiný trest jí nehrozí.
48.grues	§ 57	Per bracni a curbni burri e lshon gruen pose tjetër dhunë s'ka tager më i ba grues.	Za zlodějství a intriky muž ženu opustí, avšak jiný trest ženě nehrozí.
49.grueja	§ 57	Grueja, qi lshohet, tuj dalë shpijet të burrit, kurrnji send s'ka tager marrë me vedi posë petkash, qi kanë shtrat.	Opuštěná žena nesmí při odchodu od muže s sebou nic vzít, kromě šatů, jež má na posteli.
50.grues	§ 57	I hupin petkat grues së lshume, perse çmimi, që ka pasë la burri për të, i jet ka prindt.	Oblečení opuštěné ženy se vyhodí, ale cena, jež byla za ni zaplácena, zůstává rodičům.
51.grueja	§ 57	Me pasë djalë prej gjiut grueja e lshume, i shoqi, edhe pse e dan kathedret, asth në detyrë me i a shënjue një vend rreth plangut të vet, me i a dhanë djallin e me majtë me veshë e mathë e me bukë.	Pokud má opuštěná žena stále syna kojít, muž, ačkoliv jí dle práva oddělí, má za povinnost vyznačit jí místo kolem svého obydlí, aby nakojila syna, a také jí musí zabezpečit jídlo a oblečení.
52.grueja	§ 57	Grueja e pa-kunorë.	Neprovdaná žena. / žena beze svazku
53.grueja	§ 57	Grueja e pa-kunorë farë tagrit s'ka në shpi të burrit.	Neprovdaná žena nemá žádná práva v domě muže.
54.grue	§ 57	Kanuja i nep këto ndëshkime burrit, qi merr grue të pa kunorë:	Kanun uděluje takovému tresty muži, jež si vezme ženu bez sezdání.
55.gruen	§ 57	b) xirret prej vendit, e s'mund t'a shklasë tokën e vet mje qi t'a largojë gruen e mbajtne pa kunorë	Je odveden od města, nesmí vstoupit na svou půdu, pouze pokud odežene nesezdanou ženu.
56.grue	§ 57	c) në pasët fmi me grue të pa kunorë, njehen te pa-ligjë e prandej s'mund të bahen kurr perkaes (trashigues).	Pokud má děti s nesezdanou ženou jsou tyto děti brány jako nezákonné a proto se nikdy nemohou stát dědici
57.gruen	§ 58	Tagri i burrit mbi gruen.	Práva/povinnosti muže vůči ženě.

58.gruen	§ 58	Burri ka tager a) me kshillue e me qortue gruen.	Muž má právo ženu poučit a kárat ji.
59.gruen	§ 58	b) me rrahë e me lidhë gruen e ve kur të mbrrijë me i a perbuzë fjale e urdhnit.	Uhodit ženu a uvázat, pokud dojde k tomu, že neuposlechne rozkaz.
60.grueja	§ 61	Nana - Grueja	Matka - žena
61.grueja	§ 61	Grueja farë tagrit s'ka as mbi te bi as ne shpi,	Žena nemá žádnou moc ani nad dcerami ani v domácnosti.
62.gruen	§ 61	Me rrahë, me plyrë e me vra grue e burrit dora e huej, nderen i a kerkon burri, varren e gjakun prindja.	Pokud uhodí, do krve zbije nebo zabije danou ženu cizí ruka, čest si žádá manžel, jizvu a krev (mstu) rodiče.
63.gruen	§ 61	Me rrahë kunetija gruen e burrit, prindja e grues i a lypin nderen, n mos i raftë s mbrapa i shoqi.	Pokud uhodí/zmlátí vdanou ženu švagrové, čest si žádají rodiče ženy pokud se o to již nepostará manžel
64.grues	§ 61	Me rrahë kunetija gruen e burrit, prindja e grues i a lypin nderen, n mos i raftë s mbrapa i shoqi.	Pokud uhodí/zmlátí vdanou ženu švagrové, čest si žádají rodiče ženy pokud se o to již nepostará manžel
65.grues	§ 69	Paja e grues nuk hin në pleqeni të të damit.	Věnem (vyšívané látky) ženy se neplatí odškodnění.
66.grues	§ 69	Dhantit, qi i mblidhen nuses në ditë të martesës, si te prindja, si te burri, kanuje e të damit nuk i pershin, janë të grues.	Dary, které nevěsta dostane v den svatby, jak u rodičů, tak u muže, zůstanou ženě.
67.gruen	§ 601	Ndera i mirret burrit: me i a dhunue gruen a me i a hikun,	Čest je odebrána muži, jež znásilní jinou ženu, nebo jemuž žena uteče
68.grue	§ 623	Miku perciellet edhe me nji fmi, po kje djalë a vajzë, gjithnji si nji burrë a grue.	Přítel je vždy doprovázen i s jedním dítětem, ať je to chlapec nebo dívka, vždy jako jeden muž či žena.
69.grue	§ 669	Ndermjetës mund të jet burrë a grue, djalë a vajzë a edhe Prifti.	Prostředníkem může být muž či žena, chlapec či dívka, i kněz.
70.grue	§ 720	Per të marrun të flokvet të dialit duhet të jet burrë, e grue per vajzë	Pro ostříhání chlapcových vlasů musí být muž, žena pro dívku.
71.grueja	§ 737	Po u gjet grueja tuj vjedhë dru në mal të huej, me dorë s'perkitet, porse kmesa e terkuza (teja) i mirret, drut e bame jesin aty.	Pokud se objeví žena, která krade dříví v cizím lese, nesmí se na ni sáhnout (ublížit jí). Ale náradí se jí sebere a nasekané dříví zůstane na místě.
72.grue	§ 892	Kush të vrasë njerin pra, kje burrë a grue, djalë a cucë a edhe ferishe djepi, i mirë a shemtim per dukë, krye, plak a sterplak, i pasë a i pa pasë, fisnik a firuk, ndeshkimi ash	Ten, kdo zabije člověka, ať je to muž či žena, chlapec či dívka, nebo mimino, krásný nebo ohavný, starý či přestará, bohatý či chudý, ušlechtilý či podvodník, trest je za

		nji doret: per vrasë të mashkullit 6 qese, 100 desh e gjysë kau giobë.	zabití muže 6 pytlů, 100 ovcí a půl býka.
73.grueja	§ 897	Me grani të dorërasit s'ka punë shpija e të vramit, sepse "Grueja e Prifti nuk biejn në gjak".	Pokud jsou ženy vrahy, dům zabitého s nimi nemá co dočinění, protože: Žena a kněz nepodléhá krevní mstě.
74.grue	§ 929	Po duelen me marre grue a vajzë e cucë, e po pshtuen pa u vra, hiken në dhe të largët, ata i leçitë Flamuri per jetë.	Pokud se dopustí žena, dívka nebo děvenka sprostoty, a unikly smrti, tyto zůstanou ve vyhnanství.
75.grueja	§ 931	Grueja e vejë a cuca, qi delshin marrë, do te digjeshin per së gjalli në grumbull të plehrit.	Ovdovělá žena nebo dívka, pokud jsou přistiženy v ostudě, budou zaživa upáleny.
76.gruen	§ 935	Me vra hush, edhe pa hiri, gruen me shtat të xanë, posë 3 qesevet të gjakut të grues, i a presin edhe barres 3 qese.	Pokud někdo usmrtí těhotnou ženu - i kdyby náhodou, kromě 3 pytlů za ženinu krev je určeno zaplatit ještě 3 pytle za dítě.
77.grues	§ 935	Me vra hush, edhe pa hiri, gruen me shtat xanë, posë 3 qesevet të gjakut të grues, i a presin edhe barres 3 qese.	Pokud někdo usmrtí těhotnou ženu - i kdyby náhodou, kromě 3 pytlů za ženinu krev je určeno zaplatit ještě 3 pytle za dítě.
78.grues	§ 937	Po pat djalë, dorëراسi do te lajë 3 qese per gjak te grues e 6 qese per gjak te djallit, po pat vajzë, pose 3 wesevet të grues së vrame, do të lajëedhe 3 qese të vajzës.	Pokud však měla syna, vrah zaplat 3 pytle za krev ženy a 6 za krev chlapce, kdyby měla dívku, kromě 3 pytlů za mrtvou ženu, zaplatí ještě 3 pytle za dívku.
79.grues	§ 937	Po pat djalë, dorëراسi do te lajë 3 qese per gjak te grues e 6 qese per gjak te djallit, po pat vajzë, pose 3 wesevet të grues së vrame, do të lajëedhe 3 qese të vajzës.	Pokud však měla syna, vrah zaplat 3 pytle za krev ženy a 6 za krev chlapce, kdyby měla dívku, kromě 3 pytlů za mrtvou ženu, zaplatí ještě 3 pytle za dívku.
80.gruen	§ 951	Po vrau kush gruen me shtat xanë Kanuja e ep qi te çilet e po, pat djalë, dorëراسi, posë gjakut të grues, do të lajë 6 qese per gjak të djallit, po pat cucë, do të lajë 3 qese per fmi e 3 qese per t'amen.	Pokud někdo usmrtí těhotnou ženu Kanun nařizuje jí otevřít a pokud měla syna, vrah musí zaplatit 6 pytlů, pokud děvče, 3 pytle za dítě a 3 za jeho matku.
81.grue	§ 953	Pushka e shtime per grue a cucë të dhunueme s'ka as gjak as giobë.	Kulka vystřelena za znásilněnou ženu nebo dívku není trestána peněžitě ani krví.
82.grues	§ 963	Me vra i shoqi të shoqen, bjen në gjak me prindt e grues.	Pokud zabije manžel manželku, dluží krev rodičům ženy,
83.gruen	§1088	Gruen s'e xen kanuja per kapucar.	Ženu nemá Kanun za podvodnici.

84.grash	§1228	Virgjinat (femnat, qi veshen si burre) s'veqohen prej grash tjera, pose qi jane te liar me ndeje nder burra, pose pa tager zanit e kuvendit.	Panny (ženy, které se oblékají jako muži) se neoddělují od jiných žen, ale je jim umožněno být mezi muž ale právu hlasu na shromáždění.
85.grat	§1236	Grat vaitoin, por nuk grrishten.	Ženy oplakávají, ale neškrábou se do krve (jako muži).
86.grueja	§1255	Në drekë do të gatuej bukë grueja e vejë.	Ovdovělá žena musí připravovat oběd.
87.grueja	§1256	Grueja me burrë nuk mund të gatuej në drekë, as me qitë ujë duarvet, as me qitë raki e as bukë me thye.	Žena s manželem nemůže připravovat oběd, ani umývat ruce, podávat rakiji, ani lámat chléb.
88.grues	§1257	Po ju desht grues me burrë të gjall me gatue në drekë, në darsen nuk mund te gatuej.	Pokud potřebuje žena s manželem připravit oběd, na svatbě pak nesm nic připravovat.
89.grueja	§1258	Grueja e vejë nuk mund te gatuej në darsen, as nuk mund të qesë ujë duarvet, as raki, asme thye bukë, as me veshë as me iu afrue nuses.	Ovdovělá žena nesmí na svatbě připravovat jídlo, ani podávat rakiji, ani lámat chléb. ani oblékat nebo se přibližovat k nevěstě.

Otázka, proč je toto slovo zmíněno zdaleka nejvíce, tedy v 89 případech, má odpověď ve významu slova. Jednak slovo *grue* označuje obecné pojmenování pro ženu, tedy osobu ženského pohlaví dospělého věku. Zároveň však toto slovo označuje též manželku/choť (v tomto druhém případě je však již slovo zabarvené, a nikoli tak neutrální jako v původním slova smyslu). Slovo *grue* provází celým textem KLD, nelze tedy říci, že jeho je užití charakteristické pro určitou část textu, jako je tomu například u slova *nuse*, které bude blíže popsáno níže. Při detailnějším zkoumání jsme tedy zjistili, že v nejméně 26 případech se slovo *grua* v KLD objevuje ještě v jiném než pouze neutrálním významu.

Jelikož se žena v Kanunu zmiňuje mnohokrát v kontextu vztahu k muži, narážíme zde na sémantický překlad manželka (14 krát), který lze doložit například z paragrafu 61. V textu ale najdeme též označení pro vdovu (12 krát). Označení pro ovdovělou ženu vzniká spojením slova *grua* a přídavného jména *e veje*. Dokládá to například paragraf 36. V textu nalezneme též místa s nejasným výkladem překladu a výraz má spíše neutrální charakter bez citového zabarvení.. Například paragraf 57 *Gjaku i grues s'bahet krahas me gjak te burrit, pra, tepricen e gjakut te burrit do t'a perligjin prindja e grues*. (Krev ženy nerovná se krvi muže, proto, přebytek mužovy krve doplní rodiče ženy.)

Jak bylo zmíněno výše, k rozdělení nalezených výrazů bylo přistoupeno zejména kvůli přehlednosti textu. Největší zastoupení v nalezených výrazech a zároveň nejneutrálnější význam má slovo “grue”, proto je tomuto zástupci věnována celá kapitola. Samozřejmostí je však přesah do zbylých kapitol. Pokud bylo slovo užito v překladu ve smyslu manželka, zcela jistě by patřilo rovněž do kapitoly Rodinné vztahy. Jako přesah do skupiny Dialektismů můžeme chápat užití slova v textu KLD, jelikož s ním není nakládáno dle standardního jazyka viz například paragraf 57. Na slovo grua můžeme též nahlížet z pohledu sociálních vazeb viz kapitola 2.1.4., které se částečně překrývají s rodinnými vztahy viz 2.1.3.

3.3 Rodinné vztahy

Tabulka 3 Výskyty slov ve skupině Rodinné vztahy

Nuse	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.nuses	§ 38	Kpucët e shkuesit i ban gjith-herë shpija e dhandrrit, edhe ne e shenjoft shkuesin shpija e nuses .	Rodina ženicha vždy pořizuje obuv prostředníkovi, i když jej obdaruje dům nevěsty .
2.nusja	§ 38	Shkuesi asht ndermjetsi te dhandrri e te nusja (te djali e te vajza), të mos të luejn fjalet as njana as tjetra lagje.	Shkuesi je prostředník pro ženicha nevěstu , tak aby nevzala zpět své slovo ani jedna strana.
3.nusja	§ 38	Kpucët e shkuesit e kan vaden në ditë qi të mirret nusja .	V den, kdy se jede pro nevěstu , se prostředníkovi zaplatí obuv.
nuse	§ 40	" Nuse pa shkuesi s'bahet"	Nevěsty bez prostředníka není.
4.nuse	§ 40	Vajza e grabitne a e hikne, me gjetë burrë, nuk mund të stoliset së nuse , do të shkojë vajzënisht - me petka vajzënijet - per arsyë, qi u muer e shkoi jasht kanujet pa shkues.	Dívka, která je unesena nebo sama utekla, pokud si najde ženicha, nemůže být vystrojena jako nevěsta , musí odejít jako slečna - s patřičným vystrojením, protože tak učinila mimo právo(kanun a bez prostředníka.
5.nusja	§ 44	I dekni në shpi, krushqt do të nisen, nusja hinë ne shpi, I dekni del shpijet. Andej te vajtohet, Këndej te këndohet.	Pokud je doma mrtvý, pro nevěstu se svatebčané i tak vydají. Nevěsta vejde do domu, mrtvý z domu. Tam se truchlí, tady se žpívá.
6.nusen	§ 44	"Me pre Fen" do' me thanë me da ditën e vaden e kputme se kur me nisë krushqt per me marrë nusen .	Stanovení data svatby, tedy dne, kdy se svatebčané vydají pro nevěstu .

7.nusen	§ 44	Krushqt do të shkojn me marrë nusen at dijtë, edhe me dijt se a'tu dekë nusja, zhgas e rrshanas do t'çojnë në shpi të dhandrrit.	Svatebčané se pro nevëstu vydají, kdyby byla na smrtelné posteli, má povinnost přivést nevěstu k ženichovi.
8.nusja	§ 44	Krushqt do të shkojn me marrë nusen at dijtë, edhe me dijt se a'tu dekë nusja , zhgas e rrshanas do t'çojnë në shpi të dhandrrit.	Svatebčané se pro nevěstu vydají, i kdyby byla na smrtelné posteli, má povinnost přivést nevěstu k ženichovi.
9.nusja	§ 46	Në darsëm të Kanus hijn 12 Krushq e 13 Krushka.....Dhandrri e nusja .	Ženich a nevěsta .
10.nusen	§ 51	Rreshti i krushqve kur të nisen me marrë nusen , e tuj u kthye me te, mbas kanunit ashtu është njeky:	Řada svatebčanů, kteří se vydají pro nevěstu , a kteří se s ní vrací, je takováto:
11.nuse	§ 51	Krushhqit, tue u nisë per nuse , do të qesin ka nji pushkë per krye n'oborr të dhandrrit.	Každý ze svatebčanů, kteří se vydávají pro nevěstu , mají za povinnost vystřelit do vzduchu jednu kulku na zahradě ženicha.
12.nuse	§ 51	Krushqit m'udhë, tue shkue per nuse s'mund te qesin pushkë, e kanuja ven leçi mos me i nga kush.	Svatebčané na cestě pro nevěstu nesmí střílet ze zbraně, aby nepodnítli střet.
13.nuses	§ 54	Dashin 12 okësh rrumull, po erdh mengut, i ati i nuses ka tager me ngushtue Krushkaporin qi të blejti dash tjetër si e lypë kanuja:...	Beran o váze 12 oků, pokud přijde menší, otec nevěsty má právo žádat hlavního svatebčana (svatebčana v čele průvodu) o nového berana tak, jak stanovuje nanun.
14.nuses	§ 54	12 grosh pare të s'bujtmes, - këto pare janë per bukë, qi u qet krushqve shpija e nuses okë e grosh.:	12 grošů pro pohoštění svatebčanů tyto peníze jsou určeny na proplacení chleba, které svatebčané dostanou v domě nevěsty .
15.nusen	§ 54	Grues, qi vesh nusen 5 Grosh,:	Ženě, jež obléká nevěstu , 5 grošů.
16.nuses	§ 55	Darsma në shpi të nuses .	Svatba v domově nevěsty .
17.nusja	§ 55	Në shpi, prej së cilës del nusja , s'a'kanun me kndue, as me qitë pushkë.	V domě, ze kterého vychází nevěsta , se nesmí dle kanunu zpívat ani střílet do vzduchu (znak radosti).
18.nuses	§ 55	Krushqt edhe në mrrijshin heret në katund të nuses , s'a kanu m'u nisë kah shpija, pa prendue dielli e pa muzgë.	Svatebčané, i když by přijeli brzy ráno do nevěstiny vesnice, nemohou dle práva vyrazit k domu nevěsty předtím, než zaskví, nebo po západu slunce.
19.nuses	§ 55	Nji holli kaut larg'shpis së nuses , nji prej shokësh të katundit të nuses, i cili s'do të jet as gjak as f	Rodinný přítel, který není pokrevně ani rodově spojen s nevěstou , má za úkol přivítat svatebčany.

		me nuses, do t'u dalë perpara krushqve.	
20.nuses	§ 55	Nji holli kaut larg'shpis së nuses, nji prej shokësh të katundit të nuses , i cili s'do të jet as gjak as fis me nuses, do t'u dalë perpara krushqve.	Rodinný přítel, který není pokrevně ani rodově spojen s nevěstou , má za úkol přivítat svatebčany.
21.nusen	§ 55	Nji holli kaut larg'shpis së nuses, nji prej shokësh të katundit të nuses, i cili s'do të jet as gjak as fis me nuses , do t'u dalë perpara krushqve.	Rodinný přítel, který není pokrevně ani rodově spojen s nevěstou , má za úkol přivítat svatebčany.
22.nuses	§ 55	Krushqt, tuj mrrijtë n'oborr të nuses do të qesin ka nji pushkë për krye, ashtu edhe kur të dalin m'u nisë me nusen .	Svatebčané, jež přijedou na zahradu nevěsty, musí vystřelit po jedné kulce do vzduchu, stejně tak když vyrazí zpět s nevěstou .
23.nusen	§ 55	Si të kryhet buka, do të lshojnë dasmorët dhantit per nusen mbi bukë të pathyeme më tryezë.	Po skončení jídla (večeře), položí svatebčané dary pro nevěstu na nedotčený chléb na stole.
24.nuses	§ 55	"Me dekë dhandrri, prindja e nuses janë në detyrë me i a kthye gjysen e çmimit shpis së dhandrrit."	Pokud dojde ke smrti ženicha, rodiče nevěsty jsou povinni vrátit půlku ceny za nevěstu jeho rodině.
25.nusen	§ 56	Me dekë dhandrri pa e marrë nusen , mikut i jet në dorë Sheji (unaza) e dhetë grosh të kanus, se paret tjera do t'i a kthejë prindës së dhandrrit deri në ma të mbramin dysh.	Pokud zemře ženich, aniž by si vzal nevěstu , jejímu otci zůstane prsten a 10 grošů dle kanunu, protože zbytek peněz musí vrátit rodičům ženicha do posledního haléře.
26.nusen	§ 56	U martue dhandrri e veç nji natë e kaloi me nusen e diq, gjysen e çmimit do t'i a kthejë miku prindës së dhandrrit.	Pokud se chlapec ožení a stráví s nevěstou pouze jednu noc a zemře, půlku ceny musí rodiče nevěsty vrátit rodičům ženicha.
27.nuses	§ 56	Deka e nuses .	Smrť nevěsty .
28.nuses	§ 57	Tagri i prindës së nuses	Povinnosti nevěstiných rodičů.
29.nusja	§ 57	Me dekë nusja në krye të tri vjetve mbas marteset, pa lanë fëmijë në pang të burrit, prindja e kësaj kanë tagër me marrë petkat e rrgjanet, porse arka me dry me nji palë petka do të jesin ke prindja e burrit.	Pokud zemře nevěsta do tří let od svatby aniž by zanechala děti v manželově rodině, její rodiče mají právo odnést její věci, ale truhla na klíč a pár věcmi (hadry) zůstanou u rodičů muže.
30.nuse	§ 57	Grueja qi mbahet e vejë e pa fmi, tuj u da me shpi të burrit, petkat q	Ovdovělá žena, bezdětná, jež se odděluje od manželovy rodiny, si s

		pat pr u si nuse e arken me dry i merr me vedi.	sebou vezme pouze oblečení a truhlu, které s sebou přinesla jako nevěsta .
31.nuses	§ 57	Për këto dy punë të pabesijet i shoqi e vret të shoqen, e rrin pa ndore, pa besë e pa kenë i ndjekun për gjak, se prindja e nuses së vrame marrin çmimin e gjakut, e këtij do t'i napin fishekun e do t'i qesin dorëzanët.	Za ty dva přečiny manžel zabije manželku, a není po něm žádána besa nebo čest nebo krev, protože rodiče nevěsty na sebe berou cenu za krev, a jemu přede svědky dají kulku (kterou musel za ní utratit).
32.nuses	§ 69	Dhantit, qi i mblidhen nuses në ditë të martesës, si te prindja, si te burri, kanuja e te damit nuk i pershin, janë të grues.	Dary, které nevěsta dostane v den svatby, jak u rodičů, tak u muže, zůstanou ženě.
33.nusja	§ 711	Ndrikullja asht si nusja , si shkon nusja te prindët në kohë të caktueme prej kanunit, ashtu shkon edhe ndrikulla në kohë të caktueme te kumbara.	Kmotra je jako nevěsta , když jde nevěsta v určený čas dle kanunu k rodičům, jde i kmotra v určený čas ke kmotrovi.
34.nuses	§ 1258	Grueja e vejë nuk mund të gat-ue në darsëm, as nuk mund të qesë ujë duervet, as raki, as me thye bukë, as me veshë e me iu afrue nuses .	Ovdovělá žena nesmí na svatbě připravovat jídlo, ani podávat rakij, ani lámat chléb, ani oblékat nebo se přibližovat k nevěstě .
Bijë	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.bijave	§ 33	Grueja a'në detyrë: mos me i u perzie në fejes të të bijve a të të bijave .	Žena má za povinnost nemluvit do zasnub svých dcer .
2.bijat	§ 49	Rendi kur do të shkohet në dasëm. T'ejten shkojnë bijat e nipat.	Řád, ve kterém se jde na svatbu. V čtvrték jsou dcery a synové.
3.bija	§ 57	Sikurse janë në detyrë prindja me dhanë arsye për çdo punë të ligë e të bajë në derë të burrit a kuejdo bija e tynë, ashtu çmimin e gjaku të saj e ban prindja e jo burri as djali i saj.	Tak jako jsou rodiče povinni ze zodpovídat za jakoukoli špatnost (i kreví), kterou jejich dcer a udělá v domě manžela, nebo kdekoli jinde, stejně tak odpovídají za její krev je rodiče a ne manžel nebo syn.
4.bijë	§ 57	Grueja e vejë e pa djelm, për në parsët varza te martueme, ka tagë me ndejë e me jetue në plang te burrit. Mundet me shkue edhe ke prindët a ke ndonjana bijë e martueme me gjallitë, e toka e burrit do t'i qesë bukën e gojës.	Ovdovělá žena bez synů, pokud má vdané dcery, má právo zůstat a žít v domově manžela. Může také navštívit své rodiče nebo některou ze svých vdaných dcer , a manželova půda pro ní stále bude plodit jídlo až do smrti.
5.bijt	§ 59	Tagri i babës mbi të bijt	Práva otce nad dcerami :
6.bijve	§ 59	:mbi jetë e mbi gjallnim të të bijve	nad životem dcer

7.bin	§ 59	:me rrahë, me lidhë, me burgosë a edhe me vra të birin e të bin , kanuja s'i lypë arsye, edhe i a xen se vret vendin. Kush vret vedin shkon gjak-hupës.	uhodit, svázat, uvěznit nebo i zabít syna nebo dceru . Kanun nežádá důvod, pokládá to za zabití svého. Ten kdo zabije svého, odejde bez odplaty.
8.bijt	§ 60	Detyra e babës. Mos me ba testamende si të ket të bijt , paraz mu lan djelmvet.	Povinnost otce. Nezanechávat dědictví dokud má dcery , předtím než zanechá synům.
9.bijt	§ 61	Grueja farë tagrit s'ka as mbi të bijt as në shpi.	Žena nemá žádnou moc nad dcerami .
10.bijt	§ 62	Bijt jau kan detyrë prindës ndigiesën.	Dcery mají za úkol poslouchat rodiče.
11.bijave	§ 108	Baba edhe në mos pasët djelm, nuk mundet me u lanë bijave as tokë, as plang, as shpi.	Otec, i kdyby neměl syny, nemůže dcerám zanechat půdu, ani bohatství doma.
12.bijavet	§ 109	Baba, për të gjallë të vet ka tager me u falë bijavet të holla.	Otec, dokud je živ, může dcerám darovat peníze.
13.bija	§ 109	Permbas deket t'et s'ka tager bija me lypë të falmet e t'et.	Po otcově smrti nemá dcera právo žádat cokoli po otcovi.
14.bijash	§ 703	Nip a mesë bijash thirret aj varg mashkujsh a femnash, qi rrjedhin prej bijave të martueme.	Vnuk a vnučka dcer se nazývají ty z řady chlapců a dívek, kteří pocházejí od provdané dcery.
15.bijave	§ 703	Nip a mesë bijash thirret aj varg mashkujsh a femnash, qi rrjedhin prej bijave të martueme.	Vnuk a vnučka dcer se nazývají ty řady chlapců a dívek, kteří pocházejí od provdaných dcer .
16.bija	§ 1259	Me ardhë në shpi të prindes në pasi bija e martueme e me deké aty ne ate kohë, drekët do t'i bajë prindja.	Pokud zemře vdaná dcera v domě rodičů, oběd (obřad) připraví její rodiče.
17.bijet	§ 697	Lisi i gjakut, lisi i tamblit, nip trungut e nip bijet .	Strom krve, strom mléka, vnuk od syna a vnuk od dcery .
18.bin	§ 1262	Në mos pasët me se me shti në dhe të bin e vet prindja, vllaznija fisi do ti apin uha.	Pokud nemají rodiče prostředky na pohřbení dcery , bratří a klan jim musí dát půjčku.
Moter	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.motren	§ 1239	Burnimi nuk bertasin mbë gra, por po i biri mbë t'amen e i vllai mbi motren .	Stařešina nezvedne hlas na ženy, al syn na matku a bratr na sestru .
2.moter	§ 717	Nuni e ndrikulla janë si vlla e moter e nuk veqohen prej gjindes së shpis.	Kmotr a kmotra jsou jako bratr a sestra a neoddělují se od rodiny.
Nana	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.nana	§ -	Baba - Nana - Djelmt.	otec - matka - synové

2.nana	§ -	Nana - Grueja	matka - žena
3.nana	§ 61	Me kenë nana gergase (qi perzier shpin), i biri e qet tamen prej shpijet pa njesë e pa gja, veç se vjetin e parë do t'i apë bukën e gojës (tri barrë drithë) e tjetër s'ika.	Pokud je matka intrikářka, syn může matku vyhodit z domu bez jediné věci, pouze první rok jí musí živit chlebem.
Mesë	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.mesë	§ 702	Nip trangu a mesë trangu thirret a varg mashkujsh a femnash, qi rrjedhun prej plangut të babës.	Vnuk "trangu" a vnučka "trangu" se nazývají ty řady chlapců a dívek kteří pocházejí od otce.
2.mesë	§ 703	Nip a mesë bijash thirret aj varg mashkujsh a femnash, qi rrjedhin prej bijave të martueme.	Vnuk a vnučka dcer se nazývají ty z řady chlapců a dívek, kteří pocházejí od provdané dcery.
Ndrikulla	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.ndrikull	§ 715	Ndrikull a nunë thirret e ama e dialit a e vajzës, të cillvet u mirreflokët.	Kmotru nebo kmotra přivolá matku chlapce nebo děvčete, kterým ustříhne vlas.
2.ndrikulla	§ 717	Nuni e ndrikulla janë si vlla e moter e nuk veçohen prej gjindës se shpis.	Kmotr a kmotra jsou jako bratr a sestra a patří ke členům domácnosti.
3.ndrikulls	§ 729	Nuni i ep ndrikulls 50-150 grosh e jo ma teper.	Kmotr dá kmotře 50-150 grošů, ne více.
4.ndrikulle	§ 733	Si t'i mirren flokët fmis, Kumbara bun at natë në shpi të famullit e të famulleshës, ne e nesret çohet e merr me vedi ndrikullen e famullin edhe i çon në shpi të vetë ku rrin tri a pesë ditë, si mbas kanunit.	Jakmile se dítěti ostříhají vlasy (symbolicky), kmotr přespí v domě kmotřenky a kmotřence, druhý den vstane a vezme s sebou domů kmotru a dítě, kde zůstanou tři až pět dní, dle kanunu.
5.ndrikull	§ 734	As mort as darsem e as të kremet s'luten pa ndrikull e kumabrë, pa famul a famuleshë.	Ani smrt ani svatba se neslaví/nemodlí bez kmotra a kmotry , bez kmotřence a kmotřenky.
Krushke	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.krushka	§ 46	Në darsem të Kanus hijn: 12 krushq e 13 krushka	12 Svatebčanů (otec nevěsty a blízkí muži) a 13 Svatebčanek (matka nevěsty a blízké ženy)
2.krushken	§ 55	Krushqt me Krushken do të hajn bukë zbashkut më nji tryeze, s'akanu me i da.	Svatebčané s matkou nevěsty jedí u jednoho stolu, není po právu je rozdělit.
Kunata	§	Výskyt ve větě	Překlad

1.kunaten	§ 57	Me mbytë grueja burrin, e me u çue i kunati me vra t' kunaten , pshë i a vrau të vëllan, kjo s'asht e perligjme m'kanun.	Pokud žena zabije muže, a švagr zabije, to švagrovou zabije, toto není kanunem uzákoněno.
-----------	------	---	--

Do této skupiny spadá pro účely této práce celkem 8 výrazů, které dohromady tvoří 65 výskytů z celkového počtu 233. Jde o označení pro ženy na základě rodinných vazeb. Nejvíce zastoupeným výrazem v této skupině je slovo *nuse* s 14,6 % z celkového počtu. Toto slovo má v textu KLD jediný význam, a to označení pro nevěstu. Poměrně velký procentuální podíl tohoto slova na všech výskytech má zejména díky tomu, že je hojně využíváno v Třetí knize KLD, která se zabývá manželstvím, viz kapitola 1.2.3.

Dalším výrazem, který spadá do této skupiny, je slovo *bijë*, tedy v překladu dcera. Toto slovo je zastoupeno v počtu 18 výrazů, což zaujímá 7,7% podíl. Slovo *bijë* nese v KLD jediný význam a je prostoupeno celým textem, zejména však v částech, které se zabývají rodinnými vztahy a dědictvím.

S pěti výrazy se v textu objevuje slovo *ndrikulla*, v překladu kmotra. Toto slovo se objevuje v Osmé knize KLD, blíže viz kapitola 1.2.3. Konkrétně pak v části, která se zabývá rituálem střihání vlasů novorozenců a batolat. Tuto povinnost má dle KLD určený kmotr nebo kmotra, pokud je dítětem děvče.

Méně zastoupeno je slovo matka, tedy v originálu *nana* se třemi nálezy. Toto slovo se objevuje v Šesté hlavě KLD, které nese název *prindja*, tedy v překladu rodiče. Slovo *nana* by též mohlo být zařazeno do skupiny dialektismů viz 2.1.5. *Nana* je výraz užívaný v gegském dialektu, správně dle standardního jazyka by bylo slovo psáno *nënë*.

Shodně se dvěma výrazy se v textu objevuje slovo *motra* (sestra), *mesë* (vnučka) a *krushke*, pro které v českém jazyce nenajdeme jednoslovný či přesný překlad. Tímto slovem se v albánském jazyce označuje matka nevěsty/ženicha, a další blízké ženy v rámci rodiny ženicha/nevěsty. Z hlediska etnografického lze také slovo přeložit jako ženskou zástupkyni svatebčanů.⁵⁵ Toto slovo se tedy pochopitelně objevuje ve Čtvrté hlavě KLD, která se zabývá svatbou.

⁵⁵ <http://www.fjalori.shkenca.org/>

Pouze jedenkrát se pak v textu setkáváme s označením pro sestru manželky/manžela, švagrovou - *kunata*. Toto slovo, stejně tak jako výše zmíněné *motra*, *mesë* a *krushke* se překrývají zároveň se skupinou dialektismů, jelikož tato slova nejsou v textu užívána ve standardním jazyce.

3.4 Sociální vazba

Tabulka 4 Skupina Sociální vazby

Vajžë	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.vajza	§ 29	Grueja e vajza e grabitme, e jashtzakonshme kahë feja e kanuja.:	Žena a dívka unesená, je mimořádná z hlediska církve i kanunu.
2.vajzës	§ 30	Tagri i djalit e i vajzës .	Povinnosti chlapce a dívky .
3.vajzës	§ 31	Tagri i vajzës .	Povinnosti dívky .
4.vajza	§ 31	Vajza , edhe në mos pasët prindt, ajo s'ka tager me mendue per martesë të vet, tagri në dorë të vllazenve a të kusherijve.	Dívka , i kdyby neměla rodiče, nesmí pomýšlet na vlastní svatbu, toto právo leží v rukách bratrů a příbuzných.
5.vajza	§ 31	Vajza s'ka tager:	Dívka nemá právo.
6.vajzës	§ 37	Shkues thirret njaj, i cili rreke m'u ba fjalë mirë a të prindja vajzës a te prindja e djalit , qi të marrin a të napin vajzen per at djalë.	Shkues (prostředník) se nazývá ten, který se přimlouvá v dobrém u rodin dívky nebo ženicha, aby dali nebo vzali dívku.
7.vajzen	§ 37	Shkues thirret njaj, i cili rreke m'u ba fjalë mirë a të prindja vajzës a te prindja e djalit , qi të marrin a të napin vajzen per at djalë.	Shkues (prostředník) se nazývá ten, který se přimlouvá v dobrém u rodin dívky nebo ženicha , aby dali nebo vzali dívku.
8.vajza	§ 38	Shkuesi asht ndermjetsi te dhandrri e te nusja (te djali e te vajza), të mos të luejn fjale as njana as tjetra lagje.	Shkuesi je prostředník pro ženicha a nevěstu (chlapce nebo dívku), tak aby nevzala zpět své slovo ani jedna strana.
9.vajzës	§ 38	Shkuesin e gjen a shpija e vajzës a shpija e djalit.	Prostředníka najde dům/rodina dívky nebo ženicha.
10.vajzës	§ 38	Shkuesi ka tager me folë sa per prindt e vajzës , ashtu edhe per prindt e djalit.	Prostředník má právo mluvit o rodičích dívky a stejně tak jako o rodičích ženicha.
11.vajzës	§ 38	Perlimi i shkuesit asht me	Úkolem prostředníka je zjistit, zda je

		hecë per të marrun vesht, per me çue paret me t'a'n a të vlla e dhandrrit te prindja e vajzës	potřeba přijít s penězi s otcem nebo bratrem ženicha k rodičům dívky .
12.vajzës	§ 38	Në fejesë të lirë asht kanu qi shkoje shkuesi e i ati - a i vlla - i djalit te prindja e vajzës , per me çue shejin në natë të dame.	V řádných zasnubách dle kanunu vyrazí prostředník s otcem nebo bratrem ženicha k rodičům dívky , pro odevzdání daru ve stanovený den.
13.vajza	§ 40	Vajza e grabitne a e hikne, m gjetë burrë, nuk mund të stoliset si nuse, do të shkojë vajzënisht - per arsye, qi u muer e shkoj jasht kanujet pa shkues.	Dívka utečená nebo unesená, pokud najde muže, nesmí se vystrojít jako nevěsta, musí odejít jako dívka, v dívčím vystrojení. Z důvodu, že odešla nebo byla vzata mimo kanun bez prostředníka.
14.vajzënisht	§ 40	Vajza e grabitne a e hikne, m gjetë burrë, nuk mund të stoliset si nuse, do të shkojë vajzënisht - per arsye, qi u muer e shkoj jasht kanujet pa shkues.	Dívka utečená nebo unesená, pokud najde muže, nesmí se vystrojít jako nevěsta, musí odejít jako dívka , v dívčím vystrojení. Z důvodu, že odešla nebo byla vzata mimo kanun bez prostředníka.
15.vajzen	§ 41	Sheji as ndrrohet as kthehet per të gjallt t'atij, qi e xen vajzen .	Dar se nemůžte vyměnit ani vrátit za života toho, který dívku zasnoubil.
16.vajza	§ 41	Me shej perdorohet vajza , e, po duelen fjalet, prindja e vajzës shpis së dhandrrit i kanunji gjak.	Darem se dívka zaváže, pokud se bude chtít ze sňatku vymluvit, rodiče dívky dluží krev domovu ženicha.
17.vajzës	§ 41	Me shej perdorohet vajza, e, po duelen fjalet, prindja e vajzës shpis së dhandrrit i kanunji gjak.	Darem se dívka zaváže, pokud se bude chtít ze sňatku vymluvit, rodiče dívky dluží krev domovu ženicha.
18.vajzen	§ 42	Tagri i djalit per me lshue vajzen e zanun.	Pokuta pro chlapce, pokud opustí zasnoubenou/zaslíbenou dívku .
19.vajzen	§ 42	Njatë herë kur t'i teket djalit, asht i lirë me lshue vajzen e xanun, porse sheji e gjithsa pare të ket la per vajzë i hupin arsyeja asht: "kush e lshon vajzen nder unazë, kanuja i aban gjobë hem shejin hem paret sa të ket la per te".	Pokud se chlapec rozhodne opustit dívku , s níž se zasnoubil, přijde o všechny peníze a dary, které za ni dal. Důvodem je: ten, který opustí přislíbenou dívku, kanun mu ukládá jako trest ztrátu všech prostředků, které za ni dal.
20.vajzë	§ 42	Njatë herë kur t'i teket djalit, asht i lirë me lshue vajzen e xanun, porse sheji e gjithsa pare të ket la per vajzë i hupin, arsyeja asht: "kush e	Pokud se chlapec rozhodne opustit dívku, s níž se zasnoubil, přijde o všechny peníze a dary, které za dívku dal. Důvodem je: ten, který opustí přislíbenou dívku, kanun mu ukládá

		Lshon vajzen nder unazë, kanuja i a ban gjobë hem shejin hem paret sa të ket la per te".	jako trest ztrátu všech prostředků, které za ni dal.
21.vajzen	§ 42	Njatë herë kur t'i teket djalit, asht i lirë me lshue vajzen e xanun, porse sheji e gjithsa pare të ket la per vajzë i hupit arsyeya asht: "kush e lshon vajzen nder unazë, kanuja i a ban gjobë hem shejin hem paret sa të ket la per te".	Pokud se chlapec rozhodne opustit dívku, s níž se zasnoubil, přijde o všechny peníze a dary, které za ni da Důvodem je: ten, který opustí přislíbenou dívku , kanun mu ukládá jako trest ztrátu všech prostředků, které za ni dal.
22.vajzen	§ 42	Para se ta lshojë vajzen djali, do të bajë me dije shkuesin e ky me dy shokë të katundit të djalit do të shkojë te prindja e vajzës, e nder sy të dy shokve të katundit të vajzës, u kallxon, se djali, qi e pat xan vajzen e tyne, a tue hjekë dorë, e janë të lirë me martue njeti.	Předtím, než dívku chlapec opustí, musí o tom dát vědět prostředníkovi. Ten se dvěma chlapcovými přáteli z vesnice putuje za rodiči dívky, a před zraky přátel dívky z vesnice jim praví, že chlapec, jež se zasnoubil s jejich dcerou, ji nechává jít a je voln pro další manželství.
23.vajzës	§ 42	Para se ta lshojë vajzen djali, do të bajë me dije shkuesin e ky me dy shokë të katundit të djalit do të shkojë te prindja e vajzës , e nder sy të dy shokve të katundit të vajzës, u kallxon, se djali, qi e pat xan vajzen e tyne, a tue hjekë dorë, e janë të lirë me martue njeti.	Předtím, než dívku chlapec opustí, musí o tom dát vědět prostředníkovi. Ten se dvěma chlapcovými přáteli z vesnice putuje za rodiči dívky , a před zraky přátel dívky z vesnice jim praví, že chlapec, jež se zasnoubil s jejich dcerou, ji nechává jít a je voln pro další manželství.
24.vajzës	§ 42	Para se ta lshojë vajzen djali, do të bajë me dije shkuesin e ky me dy shokë të katundit të djalit do të shkojë te prindja e vajzës, e nder sy të dy shokve të katundit të vajzës , u kallxon, se djali, qi e pat xan vajzen e tyne, a tue hjekë dorë, e janë të lirë me martue njeti.	Předtím, než dívku chlapec opustí, musí o tom dát vědět prostředníkovi. Ten se dvěma chlapcovými přáteli z vesnice putuje za rodiči dívky, a před zraky přátel dívky z vesnice jim praví, že chlapec, jež se zasnoubil s jejich dcerou, ji nechává jít a je voln pro další manželství.
25.vajzen	§ 42	Para se ta lshojë vajzen djali, do të bajë me dije shkuesin e ky me dy shokë të katundit të djalit do të shkojë te prindja e vajzës, e nder sy të dy shokve	Předtím, než dívku chlapec opustí, musí o tom dát vědět prostředníkovi. Ten se dvěma chlapcovými přáteli z vesnice putuje za rodiči dívky, a před zraky přátel dívky z vesnice jim

		të katundit të vajzës, u kallxon, se djali, qi e pat xan vajzen e tyne, a tue hjekë dorë, e janë të lirë me martue njeti.	praví, že chlapec, jež se zasnoubil s jejich dívkou/dcerou , ji nechává jít a je volná pro další manželství.
26.vajza	§ 43	Vajza nen unazë nuk ka tage me lshue djalin.	Přislíbená dívka nemá právo opustit chlapce.
27.vajza	§ 43	Vajza e xanun nuk mundet me lshue djalin edhe në mos e pasët per sy.	Přislíbená dívka nemá právo opustit chlapce i v případě, že se jí nezamlouvá.
28.vajza	§ 43	Po s'degjoi vajza me shkue m'at fat, qi e kanë xanë, e edhe prindja i perkrahen së bis, kjo s'mund të martohet ma per të gjallët e dhandrrit me tjeterkend.	Pokud dívka nesouhlasí se svým odchodem a i rodiče jí podporují, taková se za života ženicha nesmí vdát za nikoho dalšího.
29.vajzës	§ 43	Prindja e vajzës janë detyrë me ia kthye shpis së dhandrrit mje në ma të mbramin dysh, qi kan la per at vajzë.	Rodiče takové dívky mají povinnost vrátit vše až do nejmenšího rodině ženicha.
30.vajzë	§ 43	Prindja e vajzës janë detyrë me ia kthye shpis së dhandrrit mje në ma të mbramin dysh, qi kan la per at vajzë .	Rodiče takové dívky mají povinnost vrátit vše až do nejmenšího rodině ženicha, co za dívku zaplatili.
31.vajzës	§ 43	Sheji e dhet grosht e kanus, qi i janë çue vajzës kur u xu, do t'jesin n'arkë të saj deri ditën e dekës së dhandrrit, e të dije si vajza, si djali, si prindja se ai shej s'i len me luejtë.	Darem je 10 grošů dle Kanunu, které dostala dívka , která byla přislíbená. Tyto zůstanou v truhle do dne smrti ženicha, aby se vědělo, jak u dívky, tak u chlapce, tak u rodičů, že tento dar je nenechá porušit slib.
32.vajza	§ 43	Sheji e dhet grosht e kanus, qi i janë çue vajzës kur u xu, do t'jesin n'arkë të saj deri ditën e dekës së dhandrrit, e të dije si vajza , si djali, si prindja se ai shej s'i len me luejtë.	Darem je 10 grošů dle Kanunu, které dostala dívka, která byla přislíbená. Tyto zůstanou v truhle do dne smrti ženicha, aby se vědělo, jak u dívky , tak u chlapce, tak u rodičů, že tento dar je nenechá porušit slib.
33.vajza	§ 43	Kah kanuja, vajza jet e lidhun e veq me leje të dhandrrit qi e pat xanë e per n hjekt dorë ky se s'mund të martohet, e s'a kanun qi të shkojë tjeterkush me e lypë, si të dijë se gjindet e pengume	Dle kanunu dívka zůstává přislíbená pouze s povolením ženicha, kterému byla přislíbená a pokud ten se jí vzdá s tím, že si jí nemůže vzít. Protože je proti Kanunu, aby šel žádat o ruku někdo jiný, ví se, že má překážku.
34.vajza	§ 43	Edhe po e muer tjetër grue dhandrri vajza e xanun prej tjetër jet e lidhun se e lidhun.	I kdyby si ženich vzal jinou ženu, dívka jemu přislíbená mu zůstane stejně zadána.

35.vajzen	§ 43	Me dekë të dhandrrit, kanuja liron vajzen , e, po desht, mundet të martohet.	Pokud zemrë ženich, kanun osvobod dívku , pokud chce, může se vdát.
36.vajza	§ 43	Po s'ndigjoi vajza me shkue m'at fat, qi e pat xanë, edhe me perdhuni do t'ia apni atij, qi e ka xanë me "Fishek më shinë", e per n'i raftë per sy vajza tue hikun, ky e vret me fishek të prindës së saj, e gjkaku i vajzës shkon hupës, per arsye qi me fishek të tyne u vrau.	Pokud dívka nesouhlasí s odchodem se svým příslíbeným, i s násilím je dána tomu, kterému byla přislíbena s "Kulkou v zádech" a pokud zastihne dívku utíkajíc, on jí usmrtí kulkou oc jejich rodičů a krev dívky bude ztracena, protože byla zabita jejich kulkou.
37.vajza	§ 43	Po s'ndigjoi vajza me shkue m'at fat, qi e pat xanë, edhe me perdhuni do t'ia apni atij, qi e ka xanë me "Fishek më shinë", e per n'i raftë per sy vajza tue hikun, ky e vret me fishek të prindës së saj, e gjkaku i vajzës shkon hupës, per arsye qi me fishek të tyne u vrau.	Pokud dívka nesouhlasí s odchodem se svým příslíbeným, i s násilím je dána tomu, kterému byla přislíbena s "Kulkou v zádech" a pokud zastihne dívku utíkajíc, on jí usmrtí kulkou oc jejich rodičů a krev dívky bude ztracena, protože byla zabita jejich kulkou.
38.vajzës	§ 43	Po s'ndigjoi vajza me shkue m'at fat, qi e pat xanë, edhe me perdhuni do t'ia apni atij, qi e ka xanë me "Fishek më shinë", e per n'i raftë per sy vajza tue hikun, ky e vret me fishek të prindës së saj, e gjkaku i vajzës shkon hupës, per arsye qi me fishek të tyne u vrau.	Pokud dívka nesouhlasí s odchodem se svým příslíbeným, i s násilím je dána tomu, kterému byla přislíbena s "Kulkou v zádech" a pokud zastihne dívku utíkajíc, on jí usmrtí kulkou oc jejich rodičů a krev dívky bude ztracena, protože byla zabita jejich kulkou.
39.vajzës	§ 44	Si t'i "pritet feja" vajzës , tuj kenë ditë më shej, krushqt do të nisen at ditë as kanuja s'e shtyn, as ban qi të shythet.	Den, který se stanovil pro vyzvednutí dívky se nesmí posunout, v ten den musí svatebčané vyrazit.
40.vajzës	§ 44	Krushqve s'u ndalet udha, edhe me pasë të dekmin në shpi, prindja e dhandrrit e prindja e vajzës .	Svatebčanům nelze zastavit cestu, i kdyby měli rodiče ženicha nebo rodiče dívky mrtvého doma.
41.vajzë	§ 44	Prindja s'mendon per pajë as per kurrnji send per vajzë të vet, ai qi e xen do t'ia baje kujdesin.	Rodiče se nestarají o dívku , ten kom je přislíbena, to získá na starost.
42.vajzen	§ 44	Prindja e djalit, qi e xun vajzen do të mendojn per gjithë	Rodiče chlapce, kterému byla přislíbena dívka , mají na starosti vše

		shka duhet per martes të saj.	potřebné pro její svatbu.
43.vajzës	§ 54	Krushqit do të bijn me vedi: 10 grosh ungjit të vajzës - vllaut të s'amës.	Svatebčané s sebou nesou 10 grošů pro dívčiny strýce.
44.vajzë	§ 57	Me dekë grueja, tuj lanë një djalë a vajzë te burri, prindja kësaj kan tager mbi rrgjanet e fytit, se tjera sende do të jesir në shpi të burrit.	Pokud zemře žena s tím, že zanechá dívku/dceru nebo syna u manžela, její rodiče mají právo na její šperky, které nosí kolem krku, ostatní věci zůstávají v domě muže.
45.vajze	§ 74	Fmija, djalë e vajzë , pa e mbushë vjetin, s'kan tager në bukë të gojës...	Děti, chlapec nebo dívka , dokud nenabydou jednoho roku, nemají právo na jídlo,
46.vajzë	§ 623	Miku perciellet edhe me një fmi, po kje djallë a vajzë , gjithnji si një burrë a grue.	Přítel je vždy doprovázen i s jedním dítětem, ať je to chlapec nebo dívka , vždy jako jeden muž či žena.
47.vajzë	§ 669	Ndernejtës mund të jet burrë a grue, djallë a vajzë a edhe Prifti.	Prostředníkem může být muž nebo žena, chlapec nebo dívka , nebo i kněz.
48.vajzës	§ 715	Ndrikull a nunë thirret e ama dialit a e vajzës , të cillvet u mirren flokët.	Kmotru nebo kmotra přivolá matka chlapce nebo děvčete , kterým ona ustříhne vlas.
49.vajza	§ 718	Po e mbushi vjetin djali e vajza , nuk u mirren flokët.	Pokud dosáhne chlapec nebo dívka jednoho roku, nelze jim už ustříhnou vlas.
50.vajzë	§ 720	Per të marrun të flokvet të djalit duhet të jet burrë, e grue per vajzë .	Pro ustříhnutí vlasu chlapci, musí to být muž, a žena pro dívku .
51.vajzës	§ 721	Prindja e djalit e të vajzës , të cillvet t'u mirren flokët, do të bajn gadi buken sa ma mirë q të munden, per me nderue kumbaren.	Rodiče chlapce nebo dívky musí co nejlépe pohostit kmotry, aby jim vzdali čest.
52.vajzë	§ 929	Po duelen me marre grue a vajzë a cucë, e po pshtuen pa u vra, hiken, në dhe të largët, ata i leçitë Flamuri per jetë.	Pokud se dopustí žena, dívka nebo děvenka sprostoty, a unikly smrti, tyto zůstanou ve vyhnanství.
53.vajzë	§ 937	Po pat djalë, dorërsi do të laj 3 qese per gjak të grues e 6 qese per gjak të djalit: po pat vajzë , posë 3 qesevet të grues se vrame, do të lajë edhe 3 qese të vajzës.	Pokud však měla syna, vrah zaplatí 3 pytle za krev ženy a 6 za krev chlapce, kdyby měla (těhotná) dívku kromě 3 pytlů za mrtvou ženu, zaplatí ještě 3 pytle za dívku.

54.vajzës	§ 937	Po pat djalë, dorëyasi do të laj 3 qese per gjak të grues e 6 qese per gjak të djalit: po pat vajzë, posë 3 qesevet të grues se vrame, do të lajë edhe 3 qese të vajzës .	Pokud však měla syna, vrah zaplatí 3 pytle za krev ženy a 6 za krev chlapce, kdyby měla (těhotná) dívku, kromě 3 pytlů za mrtvou ženu, zaplatí ještě 3 pytle za dívku .
Zojë	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.zojës	§ 22	Tagri i së zøjës së shpis.	Práva /povinnosti hlavní ženy domácnosti.
2.zoja	§ 22	E zoja e shpis ka tager: mbi të gjitha sendet qi bahen në shpi ..	Hlavní žena domácnosti má dozor/ve své pravomoci nad všemi záležitostmi domácnosti.
3.zoja	§ 23	E zoja e shpis ka: me ba gati mjesditen e darken..	Hlavní žena domácnosti připravuje oběd a večeři.
4.zoja	§ 23	E zoja e shpis s'gatuen, s'shkon per ujë, s'ban dru, as pleh, as me ujet as me korrë a me qirue, as bukë m'u que puntorvet.	Hlavní žena domácnosti nevaří, nejd pro vodu, nenosí dříví ani hnůj.....
5.zoja	§ 23	E zoja e shpis do të perkujdeset per fmi, sa të jenë në punë grat.	Hlavní žena domácnosti se stará o děti, dokud nepřijdou ženy z práce.
6.zojen	§ 24	Gjindja e shpis ka tager: Me hjekë të zøjën e shpis, per n'u raftë per sysh se branon, a shet gja tinëz - edhe nji koker voejet me kenë - a n'u mbajte krahe fmivet të vet mateper se të tjervet.	Je možné vyhodit hlavní ženu domácnosti, pokud se zjistí, že krade nebo něco tajně prodává, i kdyby to bylo jedno vejce, nebo pokud se zastává svých dětí před ostatními.
Vvirgjen	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.virgjnate	§ 1228	Virgjinat (femnat, qi veshen si burra) s'veqohen prej grash tjera, posë qi janë të lira me ndejë nder burra, pose pa tagë zanit e kuvendit.	Panny (ženy, které se oblékají jako muži) se neoddelují od jiných žen, ale je jim umožněno být mezi muži, ale právu hlasu na shromáždění.
Shoqe	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.shoqen	§ 57	Për këto dy punë të pabesijet shoqi e vret të shoqen , e rrin pa ndore, pa besë e pa kenë i ndjekun për gjak, se prindja e nuses së vrame marrin çmimi e gjakut, e këtij do t'i napin fishekun e do t'i qesin dorëzanët.	Za ty dva přečiny manžel zabije manželku , a není po něm žádána besa nebo čest nebo krev, protože rodiče nevěsty na sebe berou cenu za krev, a jemu přede svědky dají kulku (kterou musel za ní utratit).
2.shoqen	§ 963	Me vra i shoqi të shoqen , bje	Když zabije manžel manželku , dluží

		në gjak me prindt e grues.	krev rodiçi ženy.
3.shoqja	§ 964	Me vra e shoqja të shoqin, prindja e kësaj bijen në gjak.	Když zabije manželka manžela, její rodiče dluží krev.

Skupině, která shromažďuje slova na základě sociálních vazeb, vévodí co do počtu výskytů slovo *vajzë* (dívka), která zaujímá s počtem 54 exemplářů (23, 2 %) druhé místo po slově *grua* viz kapitola 2.1.2. Toto slovo se opět objevuje napříč celým textem KLD podobně jako slovo *grua*. Jde o poměrně neutrální označení pro dívku, dítě ženského pohlaví nedospělého věku. Nejvíce se tímto slovem pracuje v KLD v souvislosti se zasnubami. *Vajza* je dívka připravena/ve věku pro sňatek. Slovo je však na několika místech, například paragraf 715, užíváno pro označení dívky ve velmi mladém věku, které je připraveno pro rituál ostříhání vlasů určenou kmotrou. Dále můžeme slovo v textu nalézt jako synonymum pro **bijë**, tedy dceru. Příkladem je například paragraf 57.

Se šesti výskyty se objevuje v textu slovo *zoja*. V kontextu KLD jde o konkrétní označení pro ženu v hierarchii domácnosti. *Zoja* se překládá jako paní nebo s velkým “Z” jako Panna Marie. Přidáním přívlastku *e shpis*, tedy domu, získává pojem jasný význam pro vedoucí ženu mezi ostatními manželkami žijícími v jedné domácnosti, což dokládá i paragraf 22 až 24. Ve standardním jazyce bychom se s přepisem tohoto slova setkali s přehláskou nad písmenem e.

Na třech místech se v textu setkáme se slovem *shoqe*, které má v albánském jazyce dva významy. Jednak jde o blízkého člověka ženského pohlaví, mimo rodinu, tedy přítelkyni. Jednak jako označení pro manželku - což se objevuje právě v textu KLD. Dokladem jsou paragrafy 57, 963 a 964, které řeší tresty za vraždu manžela/manželky.

Pouze v jednom výskytu se v textu objevuje slovo *virgjen*, tedy v přesném překladu panna, dívka čistá/bez sexuální zkušenosti. V KLD se ale s tímto pojmem pracuje v jiném duchu. Přímo v textu, paragraf 1228, je vysvětleno, že pannou je myšlena žena, která se obléká do mužského oblečení. Dále jsou vysvětlena práva této ženy, jde tedy o jasný odkaz na tzv. “panny z přísahy” (alb. *virgjereshat*), tedy ženy, jež se zavážou k přijetí mužské role ve společnosti.⁵⁶

⁵⁶<http://www.elsie.de/pdf/articles/A2012KanunLeiden.pdf>, s. 4

3.5 Dialektismy

Tabulka 5 Skupina Dialektismů

Cucë	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.cucë	§ 892	Kush të vrasë njerin pra, kje burrë a grue, djalë a cucë a edhe ferishë djepi, i mirë a shemtim per dukë, krye, plak a sterplak, i pasë a i pa pasë, fisnik a firuk, ndeshkimi asht nji doret: per vrasë të mashkullit 6 qese, 100 desh e gjysë kau giobë.	Ten kdo zabije člověka, ať je to muž či žena, chlapec či dívka nebo mimino, krásný nebo ohavný, starý či prastarý, bohatý či chudý, ušlechtilý či podvodník, trest za zabití je muže 6 pytlů, 100 ovcí a půl býka.
2.cucë	§ 929	Po duelen me marre grue a vajzë cucë , e po pshtuen pa u vra, hiken, në dhe të largët, ata i leçitë Flamuri per jetë.	Pokud se dopustí žena, dívka nebo děvenka sprostoty, a unikly smrti, tyto zůstanou ve vyhnanství.
3.cucë	§ 931	Grueja e vejë a cucë , qi delshin me marre, do të digjeshin per së gjalli në grumbull të plehrit.	Ovdovělá žena nebo dívka , pokud jsou přistiženy v ostudě, budou zaživa upáleny.
4.cucë	§ 951	Po vrau kush gruen me shtat xanë Kanuja e ep qi te çilet e po, pat djalë, dorëyasi, posë gjakut të grues, do të lajë 6 qese per gjak të djalit, po pat cucë , do të lajë 3 qese per fmi e 3 qese per t'amen.	Pokud někdo usmrtí těhotnou ženu Kanun nařizuje jí otevřít a pokud měla syna, vrah musí zaplatit 6 pytlů, pokud děvče , 3 pytle za dítě a 3 za jeho matku.
5.cucë	§ 953	Pushka e shtime per grue a per cucë të dhunueme s'ka as gjak as giobë.	Vystřelená kulka pro ženu a znásilněnou dívku není trestána peněžitě ani krví.
Femen	§	Výskyt ve větě	Překlad
1.femnash	§ 702	Nip trungu a mesë trungu thirret aj varg mashkujsh a femnash , qi rrjedhin prej plangut të babës.	Vnuk "trungu" a vnučka "trungu" se nazývají ty řady chlapců a dívek kteří pocházejí od otce.
2.femnash	§ 703	Nip a mesë bijash thirret aj varg mashkujsh a femnash , qi rrjedhin prej bijave të martueme.	Vnuk a vnučka dcer se nazývají ty z řady chlapců a dívek , kteří pocházejí od prodané dcery.
3.femen	§ 893	Kush të shitojë nierin, qmimi i permendun n'nen 892 pergjysmohet si per mashkull si per femen .	Kdo zraní člověka (ne smrtelně), cena uvedena v 892 se rozpůlí jak za muže, tak za ženu .
4.femnat	§ 1228	Virgjinat (femnat , qi veshen si burre) s'veqohen prej grash tjera, posë qi janë të lira me ndejë nder burra, pose pa tager zanit e kuvendit.	Panny (ženy , které se oblékají jako muži) se neoddělují od jiných žen, ale je jim umožněno být mezi muži ale právu hlasu na shromáždění.

Varza	§	Výskyt ve větě	Překlad
1:varzash	§ 39	Ne fejesë varzash do të shikjohe të mos jetë të njij fisi, ...	U divčinych zasnub se hledi na to, aby nebyla z jednoho rodu. (myšleno s chlapcem)
2.varza	§ 57	Grueja e vejë e pa djelm, për në parsët varza të martueme, ka tager me ndejë e me jetue në plang të burrit.	Ovdovělá žena, bez synů, s vdanými dcerami , má právo zůsta v mužově rodině.
3.varzat	§ 99	Me mbajtë në shpi varzat e plangut të shuem, me i a bajtë kujdesin per kah veshja e mbatha.	Dívky je třeba mít doma, hledět na to, aby o ně bylo postaráno z hlediska ošacení a obuvi.
4.varzat	§ 100	Me martue varzat e vorfna.	Provdát chudé dívky .

Poslední tabulka obsahuje slova *cucë* s pěti výskyty, *femen* a *varza* se čtyřmi výskyty. Jde o slova, která se ve standardním jazyce buď neobjevují, nebo se objevují v jiném přepisu. Slovo *cucë* dle slovníku označuje ekvivalent slova *vajzë*, tedy dívku. Ve slovníku však nacházíme též překlad ve smyslu dívka z horské oblasti⁵⁷, což odpovídá oblasti vzniku a působení KLD. Toto slovo se v textu objevuje výhradně pro označení dívky mladého věku, dívenky.

Slovo *femen* se v textu KLD užívá výhradně pro neutrální označení osoby ženského pohlaví. Nejde tedy o ženu s konkrétním sociálním statusem či rodinnou vazbou. Z tohoto hlediska by se význam slova blížil tomu, co pro albánštinu představuje *grua*. Slovo je užito například pro vysvětlení pojmu *virgjen* v paragrafu 1228.

Posledním popisovaným výskytem je slovo *varza*, které se v textu objevuje celkem čtyřikrát. Jde o další synonymum ke slovu *vajzë*, užívaného v severoalbánské oblasti. Označuje tedy také dívku. KLD v těchto dvou termínech nevyznačuje žádný rozdíl, o *varze* se v textu píše ve spojitosti se zasnubami, stejně tak jako u slova *vajzë*. Obdobně synonymní vztah má také ke slovu *bijë*, tedy může označovat dceru, příkladem je paragraf 57.

⁵⁷ <http://www.fjalori.shkenca.org/>

4. Závěr

Tato bakalářská práce měla za cíl zmapovat výskyty slov označujících ženské pohlaví v textu KLD. V první části se zabývala především zasazením problematiky do historického kontextu, vysvětlením pojmu kanun a také objasněním specifík jazyka užitého ve zkoumaném textu. Dále stručně zanalyzovala text jako celek a nabídla překlad a stručný popis jednotlivých částí textu KLD. Nedílnou součástí teoretické části textu bylo vysvětlení lingvistických pojmů, jež byly později užity v praktické části práce.

Již po prvním přečtení vlastního textu KLD bylo zřejmé, že stěžejním obsahem předkládaného textu bude vlastní překlad zkoumaných částí pro podchycení pokud možno všech sémantických odlišností. Pro překládání, které si nekladlo za cíl být umělecky ani stylisticky dokonalé, avšak pro účely této práce je naprosto dostačující, jsme vycházeli z vlastních nabitých znalostí a zkušeností albánského jazyka a jeho dialektu spolu s asistencí dostupných slovníků.

Dalším postupem bylo potřeba všech 16 nalezených výskytů vyznačujících výraz žena v albánštině řádně zmapovat, zapsat spolu s číslem paragrafu a přeložit. Pro přehlednost textu jsme zvolili rozdělení výskytů do 4 menších celků, z nichž největší počet výskytů z celkového počtu 233 zaujímalo slovo *grua* podíl 38, 2 %.. Další větší skupinou byly Rodinné vztahy, které mají se slovy *motra, nuse, nana, mese, ndrikulla, bije, krushke a kunata* dohromady 67 výskytů. Podobně velkou skupinu tvoří Sociální vazby se slovy *vajza, zoja, virgjnati a shoqe* s 64 výskytů a nejmenší skupina Dialektismů má celkem 13 výskytů se slovy *varza, cuca, femna*. Jak bylo v textu vysvětleno, rozdělení do celků je spíše orientační a určeno pro zpřehlednění předkládaných nálezů, mnoho slov by zajisté našlo své místo i v jiné skupině.

Na tomto místě lze shrnout, že původní hypotéza se naplnila jen zčásti. Předpokládalo se, že slovo *grua* bude v počtu výskytů v KLD absolutně dominovat. Nicméně podrobná analýza ukázala, že toto slovo je zajisté v textu na první pohled nejvíce zastoupeno, nicméně nalezení dalších celkem 15 částečných synonym, které dohromady tvoří 61, 8 % výskytů, se ukazuje, že poměrně neutrálnímu pojmenování *grua* bez většího citového zabarvení konkurují další přibližně nadpoloviční většinou výskytů z pojmů majících specifičtější, citově zabarvený a dialektálně charakteričtější ráz.

Jak již bylo uvedeno výše, předkládaný text nabízí vůbec první překlad některých pasáží KLD do českého jazyka. Ačkoliv je i práce s takovýmto dokumentem, který je silně ovlivněn nejen gegským dialektem, ale i jeho specifickou kulturou, navýsost nelehkým úkolem, domníváme se, že je to bohatý a neprobádaný zdroj zejména pro albanisty a albanology. KLD lze zkoumat z několika různých úhlů, ať je to sociální, právní nebo opět lingvistický, který si po sepsání této bakalářské práce žádá další analýzu, například opozitního rázu, tedy zkoumání všech slov označujících mužské jedince v Kanunu. Domníváme se, že zdroj pro zkoumání tímto směrem bude ještě bohatší vzhledem k patriarchálnímu charakteru KLD, lze předpokládat, že takových výskytů nalezneme ještě více, než tomu bylo u případu hledání ženského elementu v textu.

5. Seznam použité literatury

CARA, Arben, MARGJEKA, Mimoza. Kanun of Leke Dukagjini Customary Law of Northern Albania. [online] Dostupné z: <http://eujournal.org/index.php/esj/article/viewFile/6383/6134>

ČEJKA, Mirek. Česká lexikologie a lexikografie. Brno, 1992.

DOMI, Mahir, GJINARI, Jorgji, SHKURTAJ, Gjovalin. Dialektologjia shqiptare. Tirana: Akademia e shkencave e RPS të Shqipërisë, 1990.

EBERHART, Helmut, KASER, Karl. Albanien: Stammesleben zwischen Tradition und Moderne. Böhlau Verlag, 1995. ISBN 9783205983781.

ELSIE, Robert. Northern Albanian Culture and The Kanun. [online] Dostupné z: <http://www.elsie.de/pdf/articles/A2012KanunLeiden.pdf>

ELSIE, Robert. Albanian Dialects. [online] Dostupné z: <http://dialects.albanianlanguage.net/>

ELSIE, Robert. A Dictionary of Albanian Religion, Mythology, and Folk Culture. NYU Press, 2000. ISBN 978-0814722145.

FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. Česká lexikologie. Praha: Academia, 1985. Studie a práce lingvistické.

GJEÇOVI, Shtjefen. Kanuni I Lekë Dukagjinit, Kuvendi, 2001

HRADEČNÝ, Pavel, Ladislav HLADKÝ, Virgjil MONARI, František ŠÍSTEK a Pavla HRADEČNÁ. Dějiny Albánie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-939-3.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. Příruční mluvnice češtiny. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

KASER, Karl. Household and Family in the Balkans: Two Decades of Historical Family Research at University of Graz. LIT Verlag Münster, 2012. ISBN 9783643504067.

KASER, Karl. Die Stammesgesellschaften Nordalbaniens: Berichte und Forschungen österreichischer Konsuln und Gelehrter (1861-1917). Böhlau Verlag Wien, 1996. ISBN 9783205984702.

SUROVČÁK, Martin. Základy albanistiky. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6587-1.

ŠESTÁK, Miroslav. Dějiny jihoslovanských zemí. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Dějiny států. ISBN 80-7106-266-9.

THOMAI, Jani. Lexikologjia e gjuhes shqipe. Botimet Tonea, 2006. ISBN 99943-1-208-1.

Online slovník: <http://www.fjalori.shkenca.org/>

6. Seznam tabulek

Tabulka 1 Výskyty slov označujících osobu ženského pohlaví	22
Tabulka 2 Všechny výskyty slova grua v textu KLD	23
Tabulka 3 Výskyty slov ve skupině Rodinné vztahy	31
Tabulka 4 Skupina Sociální vazby	38
Tabulka 5 Skupina Dialektismů	46